

**Мережа громадського контролю
за гендерною рівністю
на парламентських виборах 2012 року**

Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року

ТЕРЕН
Луцьк-2012

УДК 324:316.346.2(477)
ББК 67.99(2)05(4УКР)
Г 34

Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року. – Луцьк :
ВМА «Терен», 2012. – 68 с.

ISBN 978-966-2276-82-4

Аналітичний звіт «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року» розкриває гендерну складову виборів до Верховної Ради України 2012 року, а саме гендерний компонент передвиборчих програм партій та їх списків, медіа-компонент виборчої кампанії 2012 року, гендерний моніторинг кандидаток-мажоритарниць, гендерний моніторинг зустрічей кандидатів із виборцями. Збірник містить висновки та рекомендації щодо посилення ролі й участі жінок у політичному житті.

Розраховано на експертів, політиків, науковців, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, широке коло громадськості.

Авторський колектив: Гендерний моніторинг передвиборчих програм партій на парламентських виборах 2012 року (Марфа Скорик), Гендерний аналіз списків політичних партій на виборах 2012 року (Марія Алексеєнко), Гендерний моніторинг кандидаток-мажоритарниць (Світлана Гаращенко, Юлія Шпіньова), Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів із виборцями (Ольга Жукова), Гендерний медіа-компонент виборчої кампанії 2012 року (Віра Карайчева), Загальні висновки (Оксана Ярош).

Загальна редакція: М. К. Алексеєнко, О. Б. Ярош

Літературна редакція: Тетяна Жалко
Верстка і упорядкування: Галина Єрکو
Дизайн обкладинки: Ірина Маліневська

Книга видана у рамках проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Думки, висновки і рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Для безкоштовного розповсюдження

ISBN ISBN 978-966-2276-82-4

©Мережа громадського контролю за
за гендерною рівністю
на парламентських виборах 2012 року, 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Гендерний моніторинг передвиборчих програм партій на парламентських виборах 2012 року	7
<i>Марфа Скорик, кандидат філософських наук, виконавчий директор ГО «Київський інститут гендерних досліджень», експерт проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
РОЗДІЛ 2. Гендерний аналіз списків політичних партій на виборах 2012 року	25
<i>Марія Алексеєнко, голова ВГО «Жіночий консорціум України», експерт проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
РОЗДІЛ 3. Гендерний моніторинг кандидаток-мажоритарниць: виборча кампанія 2012 року	28
<i>Світлана Гаращенко, голова Кіровоградського обласного молодіжного гендерного центру «КОЛО», експерт проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
<i>Юлія Шпіньова, студентка Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка</i>	
РОЗДІЛ 4. Гендерний моніторинг зустрічей кандидатів із виборцями	41
<i>Ольга Жукова, голова ГО «Нова генерація», експерт проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
РОЗДІЛ 5. Гендерний медіа-компонент виборчої кампанії 2012 року	51
<i>Віра Карайчева, медіа-експерт проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	58
<i>Оксана Ярош, кандидат політичних наук, директор ВОГО «Гендерний центр», координатор проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року»</i>	
ПУБЛІЧНА СОЦІАЛЬНО-МИСТЕЦЬКА АКЦІЯ «ПРОХІД ДО ПАРЛАМЕНТУ», 21 жовтня 2012 року	64
РЕКОМЕНДАЦІЇ	66

ПЕРЕДМОВА

Демократичний парламент має представляти усі суспільні групи населення, у тому числі й жінок. Політикум України показує гостру несправедливість щодо рівного представництва жінок і чоловіків у вищих органах влади. Жінок у Верховній Раді України ніколи не було більше, ніж 8 %, хоча вони становлять 53 % населення і більшість виборців. За класифікацією Міжпарламентського союзу Україна – це країна з безумовним домінуванням чоловіків, тобто країна, де жінок-парламентарів до 10 %. Згідно зі Звітом із глобального ґендерного розриву 2011 року (GenderGap_Report)¹, наша країна займає 105 місце зі 134 країн щодо дотримання політичних прав жінок.

Україна має міжнародні зобов'язання щодо подолання цієї ситуації, зокрема, приєдналася до Цілей розвитку тисячоліття ООН у 2000 році, узявши зобов'язання забезпечити ґендерне співвідношення на рівні не менше від 30 % до 70 % тієї чи іншої статі у представницьких органах влади до 2015 року. Маємо також і законодавчу норму, а саме Статтю 15 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»: «Рівні виборчі права та можливості жінок і чоловіків забезпечуються законодавством України. Політичні партії, виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках».

Незважаючи на зовнішні і внутрішні зобов'язання, у політичній сфері ґендерний паритет утверджується складно. Тому у травні 2012 року представники Жіночої демократичної мережі (WDN) Міжнародного республіканського інституту (IRI), ВГО «Жіночий Консорціум України» Київського інституту ґендерних досліджень, ВОГО «Ґендерний центр», ВГО «Жіночий вибір», ГО «Інституту демократії і соціальних процесів» зініціювали створення **МЕРЕЖІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ҐЕНДЕРНОЮ РІВНІСТЮ НА ВИБОРАХ 2012 РОКУ** для кількісного і якісного моніторингу виборчого процесу парламентських виборів. Представники Мережі здійснювали громадський контроль за:

- висуненням жінок політичними партіями по багатомандатних і мажоритарних округах, забезпеченням доступу жінок до виборчої кампанії;
- перебігом виборчої кампанії на всеукраїнському і регіональному рівнях включно із дотриманням принципу рівності статей у виборчих процедурах та рівності їх доступу до ресурсів;
- дотриманням принципів верховенства права, ґендерної рівності, соціальної справедливості у передвиборчій риториці і програмах політичних партій.

Моніторинг за дотриманням ґендерної рівності фактично був сфокусований на жінках, оскільки вони як соціальна група мають менші можливості і суттєво нижчу представленість у владі.

---

¹ Ricardo Hausmann, Harvard University, Laura D. Tyson, University of California, Berkeley Saadia Zahidi, World Economic Forum // http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf

На сьогодні Мережа нараховує 45 громадських організацій (http://www.vybory2012.wcu-network.org.ua/Pro_nas). Із самого початку свого створення вона будувалась на позапартійних принципах діяльності, і ми, як її ініціатори, вважаємо, що цієї мети досягнуто.

Висловлюємо глибоку повагу і шану усім, хто долучився до цієї непростой роботи. А саме: Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні, Національному демократичного інституту (NDI), Київському міському центру роботи із жінками Київської міської державної адміністрації, експертам Олексію Бузу та Василе Кантаржі (Центр «Партнерство для розвитку» (CPD – «Partnership For Development Center», Молдова), Соні Локар (Східноєвропейська мережа з гендерної рівності, Словенія), кандидату філософських наук, старшому науковому співробітнику Інституту соціології НАН України Наталі Лавріненко, координаторам регіональних прес-клубів у містах Львові, Луцьку, Полтаві, Херсоні, Харкові, Олександрові Никитюку, ВОГО «Лабораторія актуальної творчості», ВОГО «Відкрите суспільство» за ідею й організацію публічної соціально-мистецької акції «Прохід до парламенту» по вул. Андріївський узвіз у м. Києві, Головне управління у справах сім'ї, молоді та спорту Київської міської державної адміністрації, Київський міський центр сім'ї «Родинний дім», МГО «Школа рівних можливостей», ЗУЦ «Жіночі перспективи», учасницям та учасникам групи «Жінки у виборах» на Фейсбук та усім, хто долучився до вирішення проблеми низького представництва жінок у владі.

Зважаючи на досягнутий у виборчих перегонах невеликий 10 % результат, (див. Таблицю), ми усвідомлюємо, що для подальших вагомих змін треба докласти ще багато праці.

Таблиця

Гендерний розподіл депутатів Верховної Ради України

	I склика ння (1991 рік)	II склика ння (1994 рік)	III склика ння (1998 рік)	IV склика ння (2002 рік)	V склика ння (2006 рік)	VI склика ння (2007 рік)	VII склика ння (2012 рік)
Усього	445	413	448	450	450	450	445
Чолові- ків	432	396	412	426	411	414	402
Жінок	13	19	37	23	38	36	43
%	2,9	4,6	8,3	5,1	8,4	8,0	10

За різними джерелами кількість жінок-депутатів може мати невелику похибку. Це пояснюється отриманням інформації від різних дослідників за

різними календарними датами. Однак це суттєво не впливає на загальну картину.

«Мета залучення більшої кількості жінок у політику означає не скорочення кількості чоловіків у політиці, а побудову більш справедливого суспільства для всіх».

Посібник «Розширення прав та можливостей жінок з метою посилення політичних партій» (Програма розвитку ООН, Національний демократичний інститут)

Наша мережа буде відстоювати незмінну мету: «збільшення кількості жінок на всіх рівнях прийняття рішень», – підкреслила директор ГО «Інститут демократії та соціального прогресу» Олена Луканюк.

Соня Локар, експерт Східноєвропейської мережі гендерної рівності, високо оцінила гендерний моніторинг парламентських виборів саме з точки зору створення розгалуженої мережі неурядових організацій, які брали у ньому участь. «З мого 20-річного досвіду, який я набувала у різних країнах світу, досягнення гендерної рівності в політиці можливе за умови, якщо є міцна жіноча коаліція, яка швидко реагує на політичні процеси. Тому хороший результат гендерного моніторингу – це саме результат роботи великої коаліції», – підкреслила вона. За словами експерта, така коаліційна робота не повинна припинятися по закінченню виборів, і аби досягти помітних результатів, потрібно пройти кілька виборчих циклів. Це видно на прикладах Косово, Словенії, Македонії, які на початку 2000 року мали не більше 7 % жінок у парламенті, а зараз, у результаті роботи великих жіночих коаліцій, це представництво збільшилося до 30 %.

Гендерний моніторинг – це не лише встановлення діагнозу виборчому процесові 2012 року, але й формування позитивної думки громадськості щодо збільшення представництва жінок у владі.

«Там, де жінки отримали освіту і мають широкі можливості, економіка більш ефективна і стійка. Там, де жінки краще представлені в органах влади, в суспільстві відзначається більше прагнення до миру і стабільності».

Пан Гі Мун, Генеральний Секретар ООН

РОЗДІЛ 1. ГЕНДЕРНА ОЦІНКА ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2012 РОКУ

Гендерна оцінка *передвиборчих програм українських політичних партій*, що беруть участь у виборчих перегонах 2012 року, була розпочата з вересня поточного року за методикою, розробленою в Молдові соціологами Центру «Партнерство для розвитку» (CPD – «Partnership For Development» Center, <http://www.progen.md/>). В Україні його здійснили фахівці Київського інституту гендерних досліджень (<http://ugn.org.ua/>).

Ця оцінка є частиною гендерного моніторингу виборів 2012 (на <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/>), який включає ще кілька частин: 1) аналіз присутності жінок-кандидаток у ЗМІ; 2) моніторинг зустрічей з виборцями; 3) гендерний аналіз передвиборчих програм кандидатів-мажоритарщиків.

Гендерна оцінка текстів партійних програм здійснювалась за 13-ма комплексними індикаторами. Кожен з них був побудований так, що вимірювати наявність/відсутність тематики рівності в якійсь одній із виокремлених суспільних сфер (Див. Табл. 1). (Кожен з індикаторів, у свою чергу, складається з 3–4 конкретних показників, за якими вираховувалась загальна сума балів по кожному індикатору для кожної з партій).

Таблиця 1

Перелік індикаторів гендерного аналізу передвиборчих партійних програм

№ з/п індикатора	Індикатори оцінки	Максимальний бал за індикатором
1.	Прихильність до демократичних цінностей та питання гендерно-рівного політичного представництва	10
2.	Система квот застосована щодо власних кадрів партії / чи існують в партії квоти	10
3.	Гендерна рівність на ринку праці	10
4.	Поєднання сімейних обов'язків зі службовими	10
5.	Освітня політика	10
6.	Демографічна політика та політика щодо сім'ї	10
7.	Політика щодо охорони здоров'я	10
8.	Гендерно-чутлива економічна політика	10
9.	Політика соціального та пенсійного забезпечення	10
10.	Політика розвитку сільських місцевостей	10
11.	Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури	10
12.	Заходи протидії насильству за ознакою	10

	статі, домашньому насильству	
13.	Політика протидії торгівлі людьми	10

0.1. Як будувались індикатори? Методологія дослідження

Переважає більшість індикаторів були прямо узяті з моніторингу молдавських колег на тій підставі, що вони вже застосовувались для аналізу 4-х виборчих кампаній до парламенту Молдови і підтвердили свою ефективність.

При побудові нашого переліку індикаторів також були враховані результати Гендерних аналізів українського суспільства, які періодично готував та публікував офіс UNDP в Україні, починаючи з 1999 року, та результати Щорічних державних доповідей зі стану забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві, які підготувало й опублікувало Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту у 2007, 2008 та 2009 роках.

Представленість інтересів меншоритарної гендерної групи розглядалась як індикатор стану гендерної рівності. Тому, враховуючи /за результатами/згаданих звітів, були виділені окремі сфери суспільної діяльності, в яких жінки домінували кількісно або які були релевантні їх інтересам/відповідальності жінок. На цій підставі були сформовані та додані до переліку ще кілька індикаторів. (Повний їх перелік див. у Додатку «2012_Індикатори ГО передвиборчих програм»).

Результати аналізу передвиборчих програм окремих партій висвітлені на сайті <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/> і подані в цьому тексті.

0.2. Гендерна оцінка партійних програм: кількісний вимір

Які ж головні результати?

Нами було проаналізовано тексти партійних програм 22 політичних партій, зареєстрованих ЦВК для участі у виборах (Див. Табл. 2).

Таблиця 2

Політичні партії, зареєстровані ЦВК для участі у парламентських виборах-2012

№ з/п	Партія, назва
1.	Українська платформа Собор
2.	Соціалістична партія України
3.	Комуністична партія України
4.	Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»
5.	Партія «Руський блок»
6.	Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед»
7.	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»
8.	Українська Національна Асамблея
9.	Ліберальна партія України
10.	«НОВА ПОЛІТИКА»
11.	ВО «Свобода»
12.	Українська партія «Зелена планета»
13.	Партія Пенсіонерів України

14.	«Наша Україна»
15.	Політична партія «Зелені»
16.	Партія Зелених України
17.	«УДАР»
18.	«Україна Майбутнього»
19.	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»
20.	Партія регіонів
21.	«Народно-трудовий союз України»
22.	Радикальна Партія Олега Ляшка

Результати партій у кількісному вимірі можна бачити у таблиці 3. Була підрахована кількість балів, яку загалом набирає кожна окрема партія, та їх же результат у відсотках щодо максимально можливого значення за сумою всіх 13 індикаторів для кожної з партій (тобто до 130).

Таблиця 3

Результати окремих партій у забезпеченні гендерної рівності (за оцінкою партійних передвиборних програм)

Політична партія, порядковий №	Всього по партії, бали²	Всього по партії, %³
1. Українська платформа Собор	21	16,1
2. Соціалістична партія України	20	15,4
3. Комуністична партія України	60	46,1
4. Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна»	5	3,8
5. Партія «Руський блок»	21	16,1
6. Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед»	45	34,6
7. Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»	21	16,1
8. Українська Національна Асамблея	7	5,4
9. Ліберальна партія України	41	31,5
10. «НОВА ПОЛІТИКА»	44	33,8
11. ВО «Свобода»	8	6,1
12. Українська партія «Зелена планета»	23	17,7
13. Партія Пенсіонерів України	3	2,3
14. «Наша Україна»	45	34,6
15. Політична партія «Зелені»	21	16,1
16. Партія Зелених України	24	18,5
17. «УДАР»	37	28,5
18. «Україна Майбутнього»	11	8,5
19. Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	50	38,5
20. Партія регіонів	48	36,9

² Загальна кількість балів, яку набирає партія по всіх 13 індикаторам ГР

³ % відносно максимально можливої для кожної партії кількості, 130-ти балів

21. «Народно-трудовий союз України»	10	7,7
22. Радикальна Партія Олега Ляшка	42	32,3
Середнє значення	27,59	21.2

Результати партій були відранжовані (Див. Табл. 4), щоб визначити партії, більш заангажовані на питання забезпечення рівності жінок та чоловіків, та партії, які не розглядають ці питання як значущі.

Таблиця 4

**Ранжування партій за кількістю набраних балів за індикаторами
гендерної оцінки передвиборних програм**

№ з/п	Політична партія	Усього по партії, бали ⁴	Усього по партії, % ⁵
1.	Комуністична партія України ⁶	60	46,1
2.	Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	50	38,5
3.	Партія регіонів	48	36,9
4.	Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед»	45	34,6
5.	«Наша Україна»	45	34,6
6.	«НОВА ПОЛІТИКА»	44	33,8
7.	Радикальна Партія Олега Ляшка	42	32,3
8.	Ліберальна партія України	41	31,5
9.	«УДАР»	37	28,5
10.	Партія Зелених України	24	18,5
11.	Українська партія «Зелена планета»	23	17,7
12.	Українська платформа Собор	21	16,1
13.	Партія «Руський блок»	21	16,1
14.	Політична партія Всеукраїнське об'єднання «Громада»	21	16,1
15.	Політична партія «Зелені»	21	16,1
16.	Соціалістична	20	15,4

⁴ Загальна кількість балів, яку набирає партія по всіх 13 індикаторам ГР

⁵ % відносно максимально можливої для кожної партії кількості, 130-ти балів

⁶ Напівжирним-курсивом виділені партії-переможці нинішніх парламентських виборів

	партія України		
17.	«Україна Майбутнього»	11	8,5
18.	«Народно-трудовий союз України»	10	7,7
19.	ВО «Свобода»	8	6,1
20.	Українська Національна Асамблея	7	5,4
21.	Політичне об'єднання "Рідна Вітчизна"	5	3,8
22.	Партія Пенсіонерів України	3	2,3
23.	У середньому		21,2 %

Гендерна оцінка партійних програм показала, що найбільше балів набрали значно давніші та порівняно досвідченіші партії, так би мовити, традиційні, а також просто великі й потужні партії та об'єднання – лідери нинішніх перегонів. Малопотужні, а також нові політичні сили за сумою всіх індикаторів гендерної рівності, застосованих нами для здійснення оцінки, набрали суттєво менше балів.

Також варто відмітити, що середній показник набраних партіями балів – низький і становить лише 1/5 від максимального значення (21,2 %) Хоча серед п'яти лідируючих партій, які проходять у парламент і які визначатимуть пост-виборчу внутрішню політику, в т. ч. і політику рівності жінок і чоловіків, цей середній відсоток вищий і складає вже біля третини (31,2 %). Тобто в сумі до парламенту пройшли «гендерно сенситивніші/чутливіші» партії, порівняно з усіма кандидуючими – звісно оцінюючи їх тільки за риторикою їхніх програм.

Першість серед цих п'яти партій має КПУ, політична сила з давніми й потужними традиціями соціального забезпечення, що набуло кількісного відображення у 60 із можливих 130 балів за нашими індикаторами гендерної рівності (46,1 %); але яка не має традицій захисту людських прав, а також розглядає, як доволі екзотичні для себе, дотичні питання, як-от соціальної безпеки, насильства щодо людини, зокрема жінок, дітей тощо (детальніше покажемо це при аналізі власне індикаторів рівності), що завадило цій політичній силі отримати вищу кількість балів.

Решта політичних сил рухається у тренді КПУ.

Партії-лідери перегонів: Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», яка набрала 50 балів (38,5 %) за сумарними індикаторами гендерної рівності, Партія регіонів, яка отримала третє місце зі 48 балами (36,9 %), а також партія «УДАР» (37 балів, або 28,5 %) – не вирізняються новаціями у сфері рівності, порівняно з КПУ, але у порівнянні з нею приділяють менше уваги соціальним питанням, через що мають іще нижчий відсоток, ніж КПУ. Детальніше щодо пріоритетів гендерної політики окремих партій – див. нижче.

Очікувано мінімальну кількість балів набрало ВО «Свобода» (8 балів, або 6,1 %). Ця порівняно недавня партія не вирізняється на тлі інших, також новостворених або й просто відверто маргінальних політичних сил, поділяючи

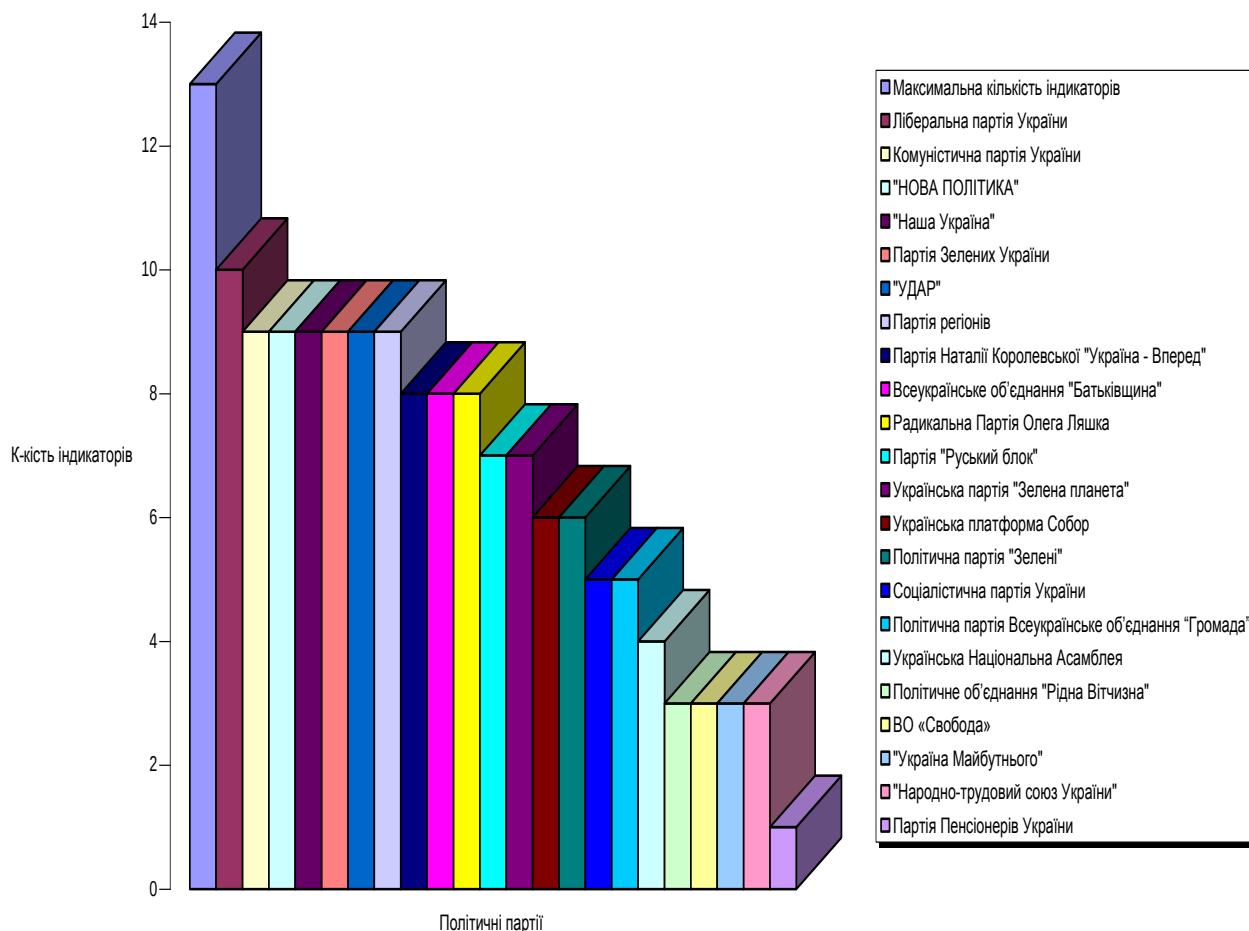
разом з ними не увагу до питань соціального та ґендерного розвитку. Водночас, єдина серед них, ставши парламентською партією, «Свобода» буде змушена визначити свої ставлення до ряду питань щодо належного ґендерного розвитку, досі не висвітлених у її теперішній передвиборній програмі.

0.3. Ґендерна оцінка партійних програм: використані індикатори

Також ми розглядали партійні програми з погляду їх насиченості ґендерними питаннями, яку вираховували виходячи з кількості індикаторів, що прослідковувались у кожній із оцінюваних програм. Чим більше їх задіяно, тим більш розробленими та всотаними в тканину програми, більш природними для партійної риторики можна вважати питання рівності. Результати відображено у Діаграмі 1, з якої видно, наскільки саме різняться ставлення окремих партій до проблем рівності жінок і чоловіків, та наскільки по-різному вони бачать їх актуальність і потрібність.

Діаграма 1

Ранжування партій за кількістю задіяних у їх програмах індикаторів ґендерної рівності

Партії можна розділити на такі, в яких описані індикатори проявлені у невеликій кількості, й такі, в яких вони представлені розгалуженіше – тобто ті, в програми яких питання рівності жінок і чоловіків досить інтегровані і ті, для яких вони є маргінальними або ж екзотичними.

Найвища за рангом, а отже, і найбільш «просунута» з погляду риторики рівності є Ліберальна партія України: в її програмі прослідковуються 10 із 13 індикаторів, обраних нами для вимірювання гендерної рівності.

Другу і найкількіснішу групу із 6-ти кандидуючих партій склали Комуністична партія України, політична партія «НОВА ПОЛІТИКА», «Наша Україна», Партія Зелених України, партія «УДАР» та Партія регіонів – у їх програмах можна прослідкувати 9 із 13 індикаторів гендерної рівності. Саме в цій групі знаходяться відразу 3 політичні сили, віднесені до лідерів нинішніх перегонів.

Наступну групу політичних партій, в програмах яких можна прослідкувати 8 із наших тринадцяти індикаторів гендерної рівності, складають три політичні сили: Партія Наталії Королевської «Україна – Вперед»; Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» та Радикальна Партія Олега Ляшка.

З середніми або низькими показниками рівності на політичний ринок-2012 вийшли середні або ж маргінальні гравці – від одіозного «Руського блоку» і до зелених та, наприклад, соціалістів (у програмі останніх можемо прослідкувати тільки 5 показників). Тому результати гендерної оцінки їх програм були доволі бідними, обмежуючись 1-2 показниками, відображеними-таки у тексті. Наприклад, *Соціалістична партія України має за пріоритет цьогорічних виборів заборону продажу землі. Відповідно програма цієї партії містить тематику лише 5 з можливих 13 індикаторів гендерної рівності.* До аутсайдерів у представленості питань гендерної рівності, як ми вже казали, належать або невеликі та порівняно маловідомі партійні сили (такі, як Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна» чи «Народно-трудовий союз України») або ті сили, що йшли на вибори з якоюсь однією-двома ідеї фіксе і відповідно програми яких не охоплювали широкого тематичного спектру.

У цій останній групі безумовно лідирує Партія Пенсіонерів України з лише 1 індикатором ІР, відслідкованим за результатами аналізу її програми. До групи аутсайдерів, в програмах яких прослідковуються окремі показники 3-х індикаторів, втрапляють і новостворені чи просто малопопулярні політичні сили: наприклад, «Україна Майбутнього» та очолюване І. Матієшиним Політичне об'єднання «Рідна Вітчизна», очікувано сусідують в цій групі з Всеукраїнським об'єднанням «Свобода» (3 індикатори за тематикою) та дзеркальним щодо останнього ультра-проросійським «Народно-трудовим союзом України». Крім названих, до цієї групи тяжіє також Українська Національна Асамблея, програма якої відповідає 4 індикаторам гендерної рівності з 13-ти.

У цілому можна сказати, що для основних політичних партій, що є найсильнішими гравцями українського політичного ринку, риторика рівності не є чужою, а, швидше, навпаки, вона інтегрована в партійні декларації досить непогано. Вона їм не чужа. І в цьому випадку те, що самі тексти партійних програм ймовірно є не досить усвідомленими чи рефлексивними, що вони, так би мовити, виписані походя або задля годиться, чи суто інтуїтивно, а не раціонально і на підставах серйозного обрахунку тощо, немає підстав розглядати як мінус для аналізу в запропонованому нами ракурсі. Для

нас, навпаки, важливо лише, що ці документи є продуктом партійної згоди – тобто, що певна кількість людей – членів та керівництва партіями, – погодилися на заявлені цими програмами тези. Відтак, ми можемо аналізувати їх як продукт цього конвенційного розгляду, що для проблем забезпечення рівності в Україні розглядається швидше як плюс, ніж як мінус.

Але настільки серйозно політичні партії розглядають питання рівності? Частково відповідь на це питання може дати аналіз значень самих індикаторів ґендерної рівності, заявлених у передвиборчих програмах партій.

0.4. Ґендерні пріоритети партій – лідерів парламентських виборів 2012 року

Оцінюючи відображення виділених нами пріоритетів ґендерної політики у передвиборчих програмах окремих партій, можна чітко побачити ті напрямки, які підтримуються нинішніми політичними силами в Україні, і ті, які досі не фокусуються навіть політичною риторикою, не кажучи вже про практичні дії.

Розглянемо «ґендерні» профілі окремих партій, що на час ґендерного моніторингу визначились як лідери в передвиборчих перегонах. Це Партія регіонів, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», політична партія «Удар», Комуністична партія України та Всеукраїнське об'єднання «Свобода» – всього п'ять партій.

0.4.1. Ґендерний профіль Партії регіонів

*«Рівні можливості для жінок та чоловіків в усіх сферах життя»
з передвиборчої програми Партії регіонів
«ВІД СТАБІЛЬНОСТІ – ДО ДОБРОБУТУ 2012–2017»⁷*

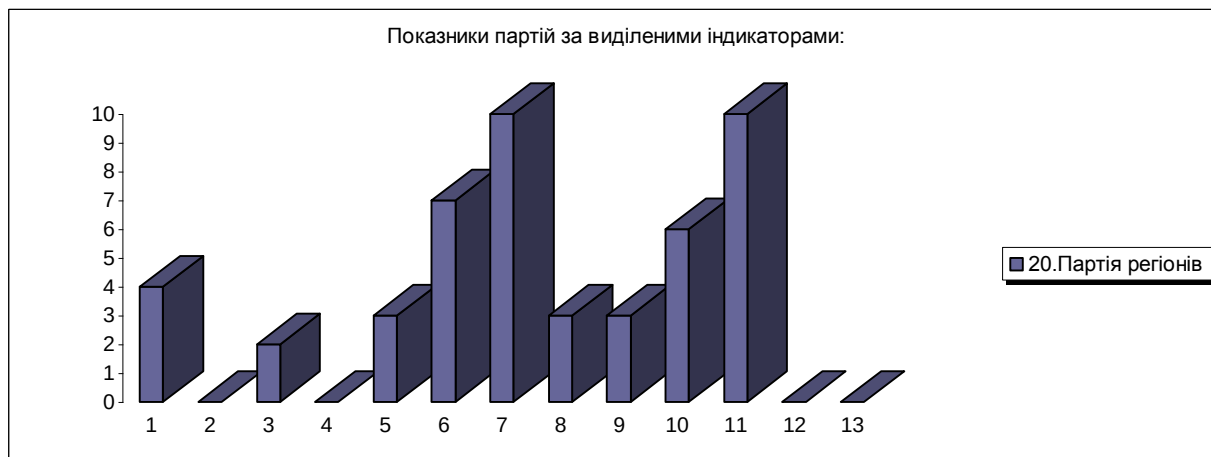
У програмі цієї партії відображена тематика, що відповідає 9 індикаторам, а саме: 1) прихильність до демократичних цінностей та питання ґендерно-рівного політичного представництва; 3) ґендерна рівність на ринку праці; 5) освітня політика; 6) демографічна політика та політика щодо сім'ї; 7) політика щодо охорони здоров'я; 8) ґендерно-чутлива економічна політика; 9) політика соціального та пенсійного забезпечення; 10) політика розвитку сільських місцевостей та 11) питання ґендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури (див. Діаграму 2.1). Але максимально наповненими є тільки два з них, сьомий – «Політика щодо охорони здоров'я», та одинадцятий – «Питання ґендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури», які сягають максимальних значень. Також вагомо висвітлені в програмі ПР індикатори 6) демографічна політика... (сім балів) та 10) політика розвитку сільських місцевостей (шість балів).

Сам «ґендерний профіль» цієї партії за результатами її програми виглядає так, як показано вище, у діаграмі. Бачимо, що чотири «ґендерні пріоритети» програми партії влади складають (11) «Питання ґендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури», (10) «Політика щодо охорони здоров'я», (7) «Демографічна політика» (...), 6) «Політика розвитку сільських місцевостей».

---

⁷ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/psel>

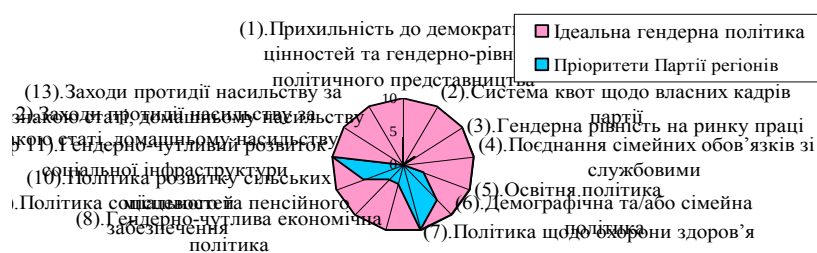
Діаграма 2.1. Гендерний профіль Партії Регіонів

Побудована за програмою Партії регіонів гендерна політика, отже, порівняно з «ідеальною» гендерною політикою, відображеною як максимальне наповнення усіх 13-ти показників, виглядала б так:

Діаграма 2.2

Гендерні пріоритети, Партія Регіонів

0.4.2. Гендерний профіль Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»

«Відновимо дію соціальних законів. (...) Несправедлива пенсійна «реформа» Януковича-Азарова-Тігіпка буде скасована».

Передвиборна програма ВО «БАТЬКІВЩИНА»⁸

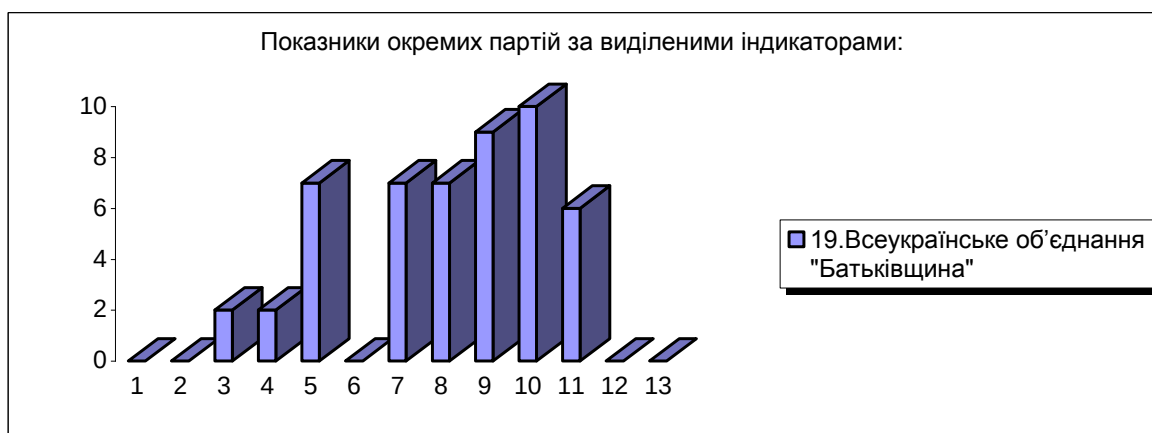
Результати політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» є дещо різноманітнішими, тобто охоплюють більшу кількість напрямків ймовірної гендерної політики (Див. Діаграму 3.1).

⁸ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/psel>

Пріоритети цієї політичної сили охоплюють цілісний блок із індикаторів (7) – (11), що включають: «Політика щодо охорони здоров'я»; «Гендерно-чутлива економічна політика»; «Політика соціального та пенсійного забезпечення»; «Політика розвитку сільських місцевостей»; «Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури», а також індикатор (5) – «Освітня політика», де максимального значення в 10 балів сягає індикатор (10). «Розвиток сільських місцевостей» 9 балів – (9), Соціального та пенсійного забезпечення, по сім балів – індикатори (5), (7) та (8), відповідно «Освітня політика», «Охорона здоров'я» та «Гендерно-чутлива економічна політика». Індикатор (11) – «Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури» – має наповнення у 6 балів.

Діаграма 3.1

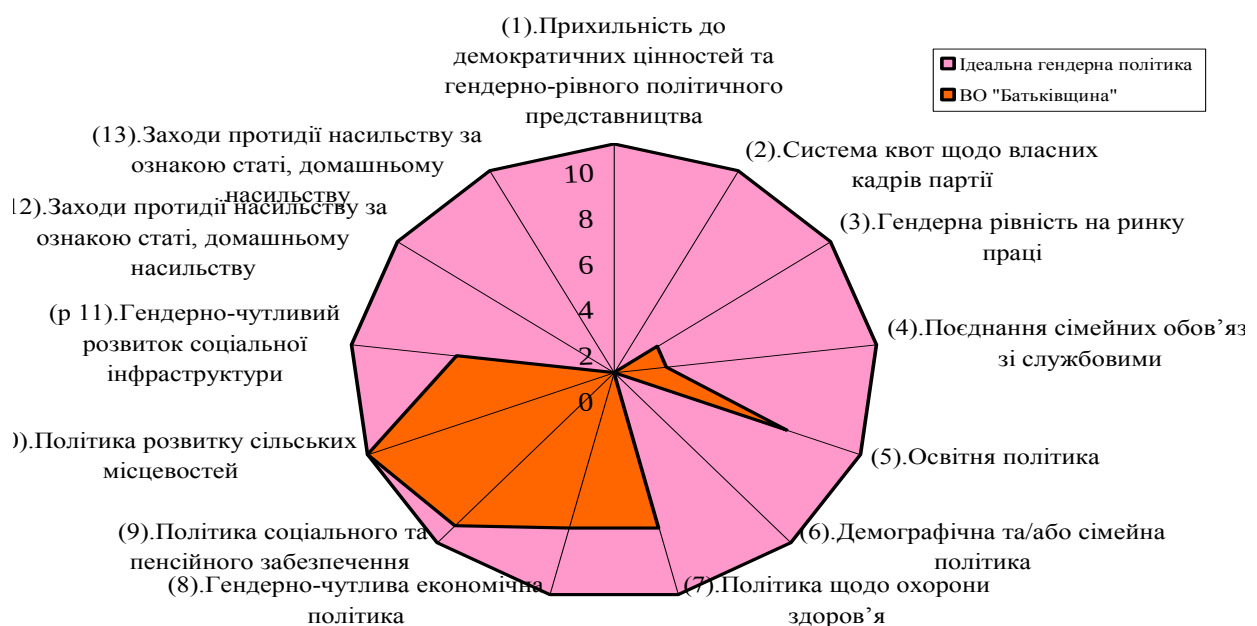
Гендерний профіль Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»

Цілісно гендерні пріоритети ВО «Батьківщина» показані у Діаграмі 3.2.

Діаграма 3.2

Гендерні пріоритети: Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»

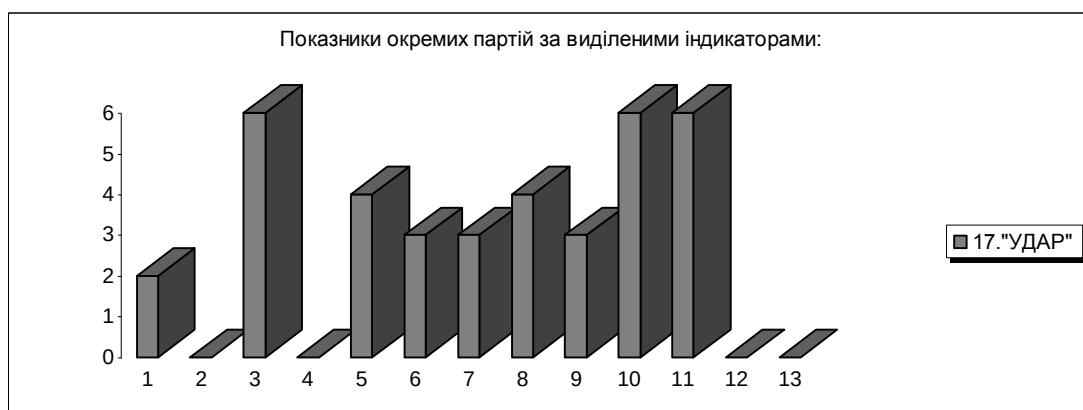
З діаграми видно, що пріоритети в ґендерній політиці ВО «Батьківщина» концентруються у традиційних питаннях соціально-економічного циклу і практично не включають питань, які стали власне внеском ґендерної політики у розуміння суспільно-політичних та економічних процесів: таких, як необхідність регулювати поєднання сімейних обов'язків зі службовими (4) чи потреба забезпечувати ґендерну рівність на ринку оплачуваної праці (3), чи необхідність у ґендерно-рівному представництві у політичному та у бізнес-секторі... Прикметно, що не розглядається як суспільно-важлива і потреба у безпеці, відображена у нашій схемі оцінки відразу двома індикаторами, (12) та (13) – «Заходи протидії насильству за ознакою статі, домашньому насильству» та «Політика протидії торгівлі людьми» відповідно. За цими індикаторами програма цієї політичної сили демонструє нульові значення.

0.4.3. Ґендерний профіль партії «УДАР»

«Забезпечити реальну рівність доходів, можливостей працевлаштування і кар'єри для жінок і чоловіків».
з передвиборчої програми партії «УДАР»
«Від успіху людини – до успіху країни»⁹

Розглянемо, як виглядатиме ґендерний профіль ще однієї політичної сили – партії «УДАР». Результати аналізу її політичної програми показують, що ґендерна проблематика в цілому не чужа цій політичній силі, бо у її програмі нараховуємо відповідність понад 9 показникам, із яких індикатори (3) «Ґендерна рівність на ринку праці», (10) «Політика розвитку сільських місцевостей» та (11) «Питання ґендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури» набирають по шість балів; індикатори (5) «Освітня політика» і (8) «Ґендерно-чутлива економічна політика» – по чотири, а (6) «Демографічна політика та політика щодо сім'ї», (7) «Політика щодо охорони здоров'я» і (9) «Політика соціального та пенсійного забезпечення» – по три бали (Див. Діаграма 4.1).

Діаграма 4.1
Ґендерний профіль політичної партії «УДАР»

⁹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/psel>

Більш наочно конфігурацію пріоритетів ґендерній політиці цієї політичної сили, порівняно з «ідеальною» ґендерною політикою та її напрямками, можна побачити у Діаграмі 4.2.

Діаграма 4.2

ґендерні пріоритети: «УДАР»

Очевидно, що ґендерна політика цієї політичної сили малопотужна, порівняно з очікуваною; вона перекриває недостатньо напрямків, і міра можливої реалізації все ж заявлених до виконання цією партією напрямків ґендерної політики є недостатньою. Крім того, як і в обох уже розглянутих вище політичних сил, ґендерна політика «УДАРУ» так само сконцентрована у традиційних сферах соціо-економічної політики та подібно до інших політичних партій, ігнорує такі напрямки, як ґендерні виміри ринку праці чи (ґендерні) виміри питання соціальної безпеки.

0.4.4. ґендерний профіль Комуністичної партії України

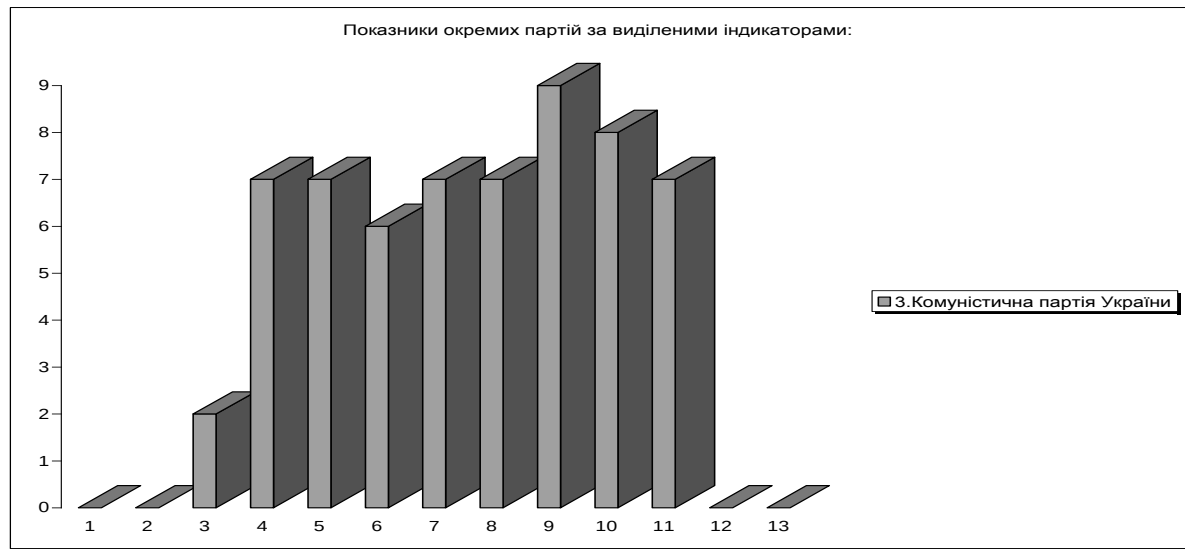
«Підтримку канонічної Православної церкви і віруючих інших конфесій» з передвиборчої програми Комуністичної партії України «ПОВЕРНЕМО КРАЇНУ НАРОДУ!»¹⁰

Демонструє високий рівень прийняття риторики ґендерної рівності, загалом традиційний для політичних сил лівого спрямування, що відображено у множинних показниках рівності задіяних у передвиборчій програмі КПУ, та у їх високих значеннях в балах (Див. Діаграма 5.1.)

¹⁰ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/psel>

Діаграма 5.1

Гендерний профіль Комуністичної партії України

Так, показник (9) «Політика соціального та пенсійного забезпечення» за аналізом передвиборчої програми КПУ тяжіє до максимальних значень, сягаючи 9 балів; показник (10) «Політика розвитку сільських місцевостей» – 8-ох балів; та ще п'ять показників: (4) «Поєднання сімейних обов'язків зі службовими», (5) «Освітня політика», (7) «Політика щодо охорони здоров'я», (8) «Гендерно-чутлива економічна політика» та (11) «Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури» – так само мають високі значення у сім балів кожен. До них тяжіє показник (6) «Демографічна політика та політика щодо сім'ї», що набирає значення в шість балів.

Фактично напрямки гендерної політики, які знаходяться у сліпій зоні видимості КПУ, включають лише: проблеми з гендерно-рівним представництвом як на рівнях прийняття рішень, так і у публічній сфері загалом, включно із рівністю статей на ринку праці (показник останньої має в програмі КПУ значення у 2 бали, тобто порівняно малозначуще на фоні інших пріоритетів); та питання рівності в контексті соціальної безпеки, які взагалі є безпрецедентно непомічуваними усіма нашими політичними партіями, незалежно від їх приналежності до правого чи лівого крила політичного спектру. У чому і КПУ – не виняток.

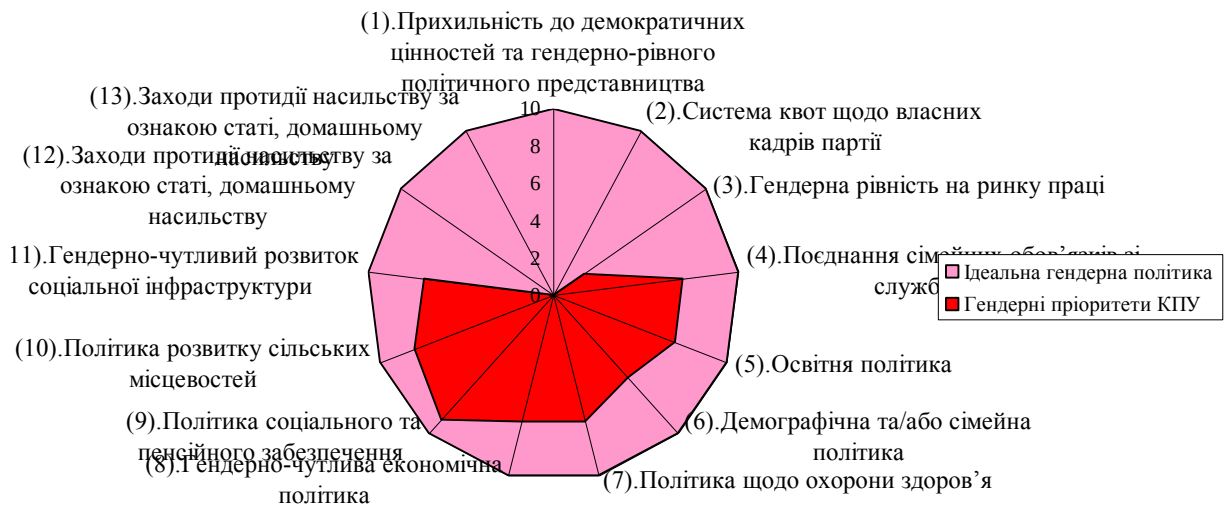
Співвідношення «гендерних» пріоритетів КПУ порівняно з «ідеальними» показує Діаграма 5.2.

«Успіхи жінок та досягнення рівності між чоловіками і жінками є питаннями прав людини та умовою соціальної справедливості; тому їх не можна розглядати як окреме жіноче питання. Це єдиний спосіб побудувати стабільне, справедливе та розвинене суспільство. Повноваження жінок та гендерна рівність – це передумови для досягнення політичної, соціальної, економічної, культурної, екологічної безпеки всіх народів».

Пекінська Платформа дій, Четверта Всесвітня Конференція ООН з прав жінок, Пекін, 1995 р., параграф 41

Діаграма 5.2

Гендерні пріоритети: Комуністична партія України

Комуністична партія України, подібно до інших політичних сил, демонструє концентрацію гендерних пріоритетів у традиційних сферах соціально-економічного розвитку. Проблеми актуального для України гендерного розвитку, що виникли порівняно пізніше, лишаються поза фокусом уваги і цієї політичної сили також.

0.4.5. Гендерний профіль партії Всеукраїнського об'єднання «Свобода»

«Запровадити кримінальну відповідальність за пропаганду ...сексуальних збожень»

з передвиборної програми Всеукраїнського об'єднання «Свобода»

**«Своя влада – Своя власність – Своя гідність
на СВОЇй, БОгом ДАній землі»¹¹**

Результати політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода».

Залишається розглянути результати оцінки програми останньої з п'яти політичних партій – Всеукраїнського об'єднання «Свобода». Як і решта новопосталих (а також маргінальних) політичних об'єднань, ВО «Свобода» демонструє незначний рівень інтеграції питань рівності в свою передвиборчу програму (Див. Діаграма 6.1).

«Якщо жінка гідна зійти на ешафот, то вона гідна увійти і до парламенту».

Олімпія де Гуж, французька письменниця, журналістка, політична діячка, авторка «Декларації прав жінки і громадянки» (1791)

¹¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vybory2012.wcu-network.org.ua/psel>

Діаграма 6.1

Гендерний профіль Всеукраїнського об'єднання «Свобода»

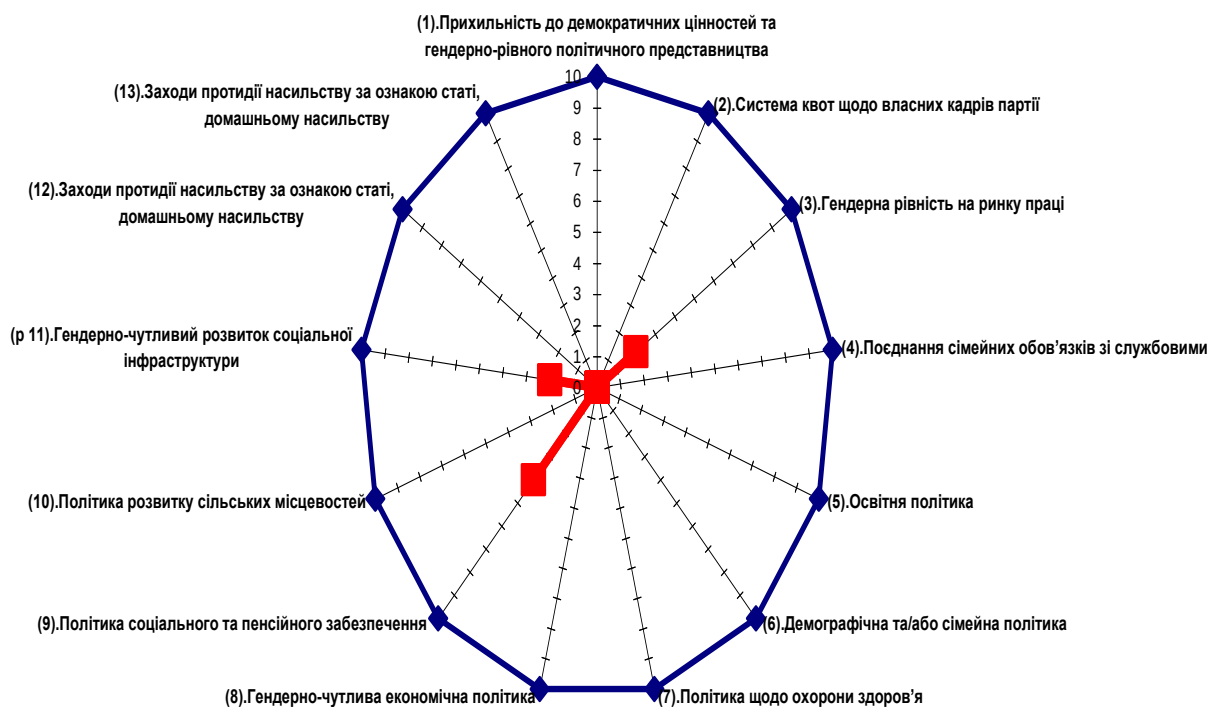

Практично, гендерний профіль ВО «Свобода» визначений трьома, але надто слабо наповненими показниками: (9) «Політика соціального та пенсійного забезпечення» всього з чотирма балами, та показники (3) «Гендерна рівність на ринку праці» й (11) «Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури» по два бали кожен із можливих десяти.

Описану ситуацію ще краще ілюструє наступна діаграма гендерних пріоритетів, у якій останні визначені трьома, ніяк не пов'язаними між собою, лініями:

Діаграма 5.2

Гендерні пріоритети: ВО «Свобода»

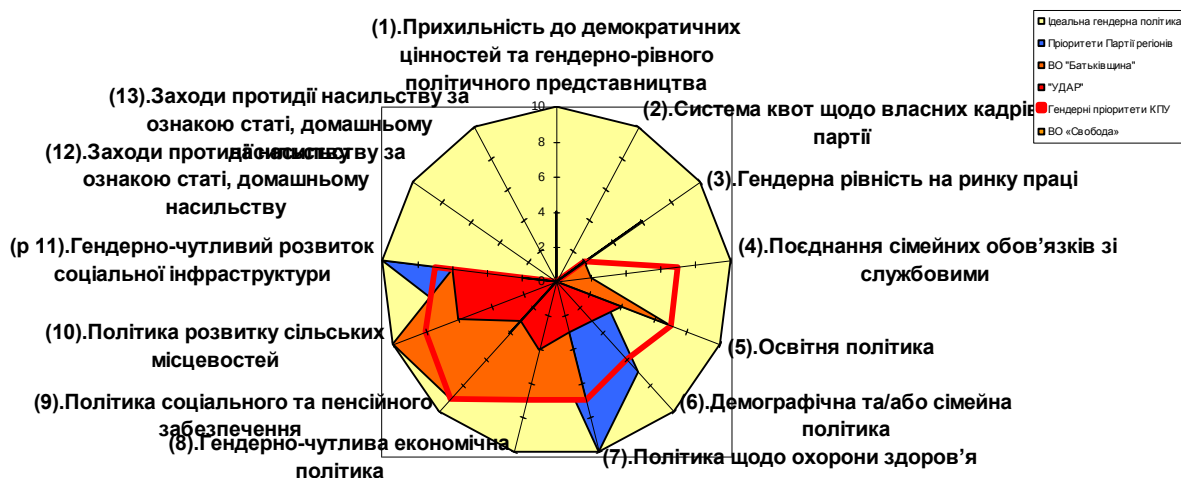
Ці «вирвані» з контексту ґендерні пріоритети «Свободи» швидше вказують на несистемність підходу до соціального та економічного розвитку країни в межах цієї політичної сили в цілому; та, можливо, на імовірність побудови у подальшому більш продуманих і системних підходів та більш цілісного бачення суспільного розвитку. Але це вже порівняно віддалена перспектива.

0.4.6. Спільні пріоритети ґендерної політики за програмами усіх п'яти парламентських партій

Поки ж ми можемо констатувати певну суголосність ґендерних підходів з боку усіх п'яти політичних сил як владних, так і опозиційних партій, які разом визначатимуть обличчя державної ґендерної політики найближчі п'ять років. Цікаво, що візуалізація пріоритетів у ґендерній політиці, висловлених у програмах усіх п'яти розглянутих вище партій, показує значну узгодженість їх позицій (Див. Діаграму 7).

Діаграма 7

ґендерні пріоритети очима кандидатів партій-лідерів передвиборчих перегонів

Підсумкова діаграма, у якій виведено значення усіх 5 політичних партій, показує, на що саме партії, умовно кажучи, погоджуються, а на що – ні.

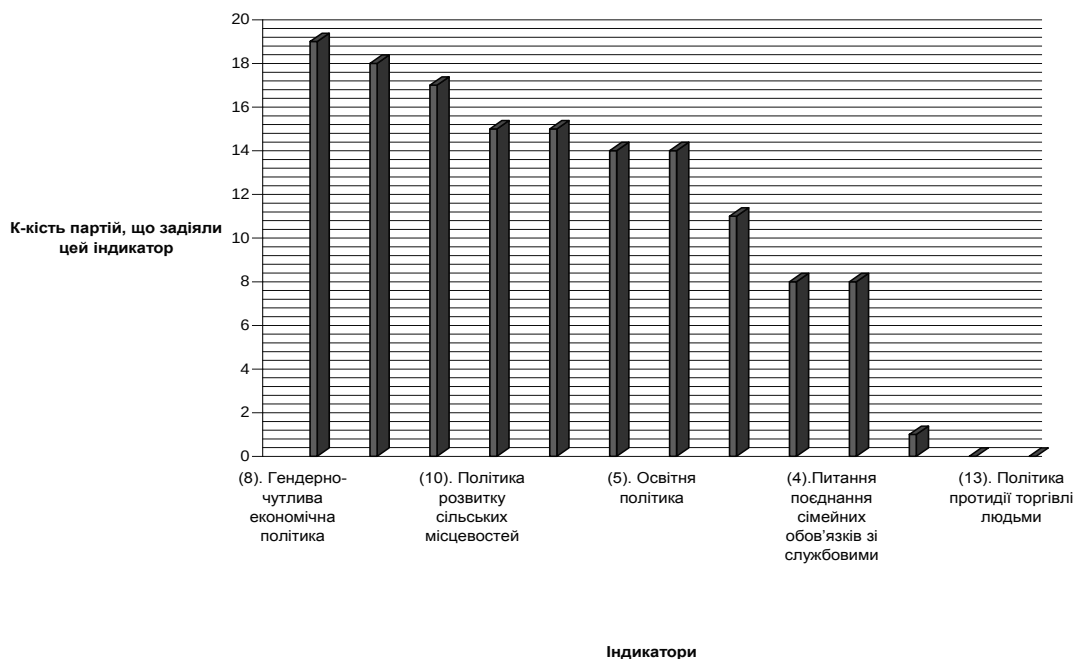
Цілком очевидно, що бачення ґендерної політики тих українських партій, що пройшли до влади, зосереджене у традиційному соціальному та соціоекономічному сегменті, причому незалежно від решти їх позицій – про чи антивладної, міри їх опозиційності тощо. Очевидно, що в галузі ґендерної політики *всі політичні партії* користуються багажем радянської влади із саме її уявленнями про той чи інший сегмент соціальної проблематики загалом.

Переважаючи напрямки очікуваної від партій, що прийшли до влади, гендерної політики концентруються в лівому нижньому куті діаграми, де розташовані відносно традиційні показники: (5) «Освітня політика», (6) «Демографічна політика та політика щодо сім'ї», (7) «Політика щодо охорони здоров'я», (9) «Політика соціального та пенсійного забезпечення», (10) «Політика розвитку сільських місцевостей», (8) «Гендерно-чутлива економічна політика», (11) «Питання гендерно-чутливого розвитку соціальної інфраструктури» тощо, тоді як практично не представлені порівняно новітні напрямки, необхідність в яких проявилася в останні десятиліття і які стосуються проблем гендерно-рівного представництва та присутності жінок у публічній сфері в цілому, а також важливі, особливо для дискримінованих гендерних груп, питання особистої безпеки як у домашньому, так і в ширшому соціальному та загальносуспільному оточенні: (1) «Прихильність до демократичних цінностей та питання гендерно-рівного політичного представництва», (2) «Система квот, застосована щодо власних кадрів партії», (3) «Гендерна рівність на ринку праці та дотичний показник», (4) «Поєднання сімейних обов'язків зі службовими»; нарешті, (12) «Заходи протидії насильству за ознакою статі, домашньому насильству» та (13) «Політика протидії торгівлі людьми». Діаграма щодо ранжування індикаторів за кількістю партій, які задіяли їх у своїх програмах, чітко демонструє це (Див. Діаграму 8).

Врешті-решт, це показник справді вчорашнього соціального мислення¹² наших політичних еліт і одночасно – напрямок, робота, яка потребуватиме значного підсилення.

Діаграма 8

Ранжування індикаторів за кількістю партій, які задіяли їх у своїх програмах («рейтинг популярності» індикаторів)

¹² Мельник Т. М. Основні напрями державної гендерної політики // Гендерні перетворення в Україні / За ред. М. М. Скорик. – К. : ТОВ «АДЕФ-Україна», 2007. – 165 с.- С.11

Очевидно, що навіть і риторика прав людини в цілому та ґендерної рівності зокрема – точно не є пріоритетом у сьогочасних парламентських виборах. Важлива частина суттєвої для забезпечення рівності тематика жіночого політичного представництва, а також пріоритетні для державної ґендерної політики питання протидії насильству в сім'ї та торгівлі жінками і дітьми – «випала повз» сито партійних ідеологій і програм.

У цьому відношенні наші результати – ще один пазл до загальної картинки, яка проявилася повною мірою вже на виборах. Схожих висновків доходять і ті з українських політологів, які здійснювали аналіз поточних виборів у розрізі демократичних прав та свобод загалом. Вони зацентровують увагу на подібному висновкові про те, що «до цього часу демократичний дискурс був панівним, усі хотіли називатися демократами, навіть якщо такими не були». Натомість «зараз в моду входить авторитаризм, який ставить під сумнів базові європейські цінності: свободу вибору, свободу слова, захист прав і толерантне ставлення до меншин».¹³ Хоча ми говоримо про тенденцію, а не про вирок.

«Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї».

Конституція України, ст. 24

«Будь-яка жінка, яка розуміє проблеми, що виникають при керуванні домогосподарством, може зрозуміти проблеми, які виникають при управлінні державою».

*Маргарет Тетчер, баронесса,
екс-прем'єр-міністр Великої Британії*

¹³ 20 висновків з виборів. Опозиція програла, але з'явилися паростки майбутніх перемог // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/40795/20_vysnovkiv_z_vyboriv_Opozycja_prograla_ale

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ СПИСКІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ВИБОРАХ 2012 РОКУ

У процесі гендерного моніторингу було проаналізовано списки кандидатів усіх 22 партій, які балотувалися в загальнодержавних багатомандатних виборчих округах. У ході аналізу бралися до уваги представництво жінок у першій десятці списку та загальне їх представництво в списках політичних партій.

Представництво жінок у першій десятці списків політичних партій

Представництво жінок у першій десятці варіювалося від 0 до 40 відсотків. При цьому можна відзначити тенденцію, що чим потужніша партія і більше можливостей мала для перетину п'ятивідсоткового бар'єра до ВРУ, тим менше жінок було представлено в її списках.

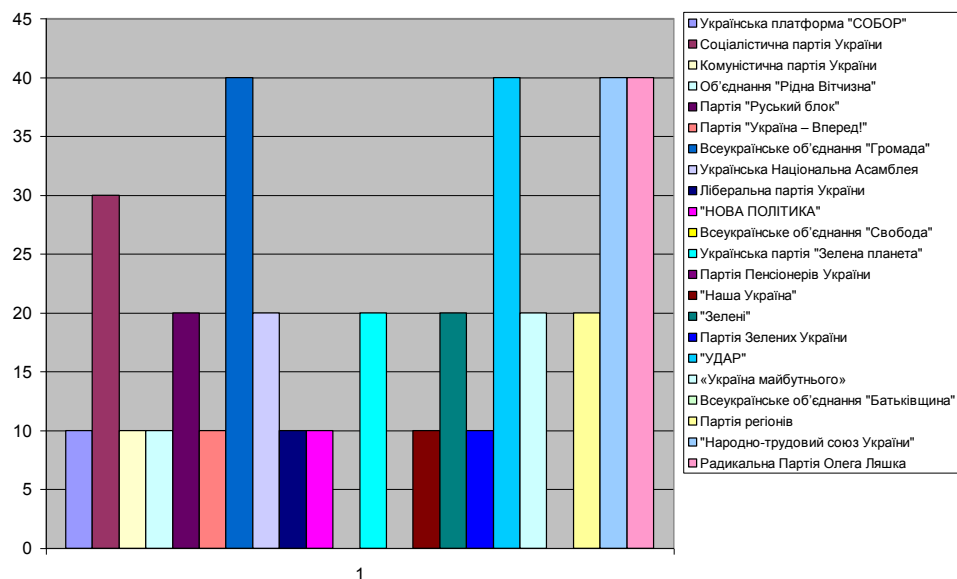
Більше представництво жінок у перших десятках було представлено, окрім УДАРУ (40 %), партіями, які мали надто малі шанси, щоб пройти до парламенту:

- Радикальна партія О. Ляшка (40 %)
- «Народно-трудовий союз України» (40 %)
- «Громада» (30 %)
- Соціалістична партія України (30 %)

Половина партій представили по одній або дві жінки в першій десятці. А три партії – серед них дві, які увійшли до парламенту, – не висунули жодної жінки-кандидата, а саме:

- «Батьківщина» (Об'єднана Опозиція)
- «Свобода»
- Партія пенсіонерів України

Представництво жінок в перших десятках партій (%)

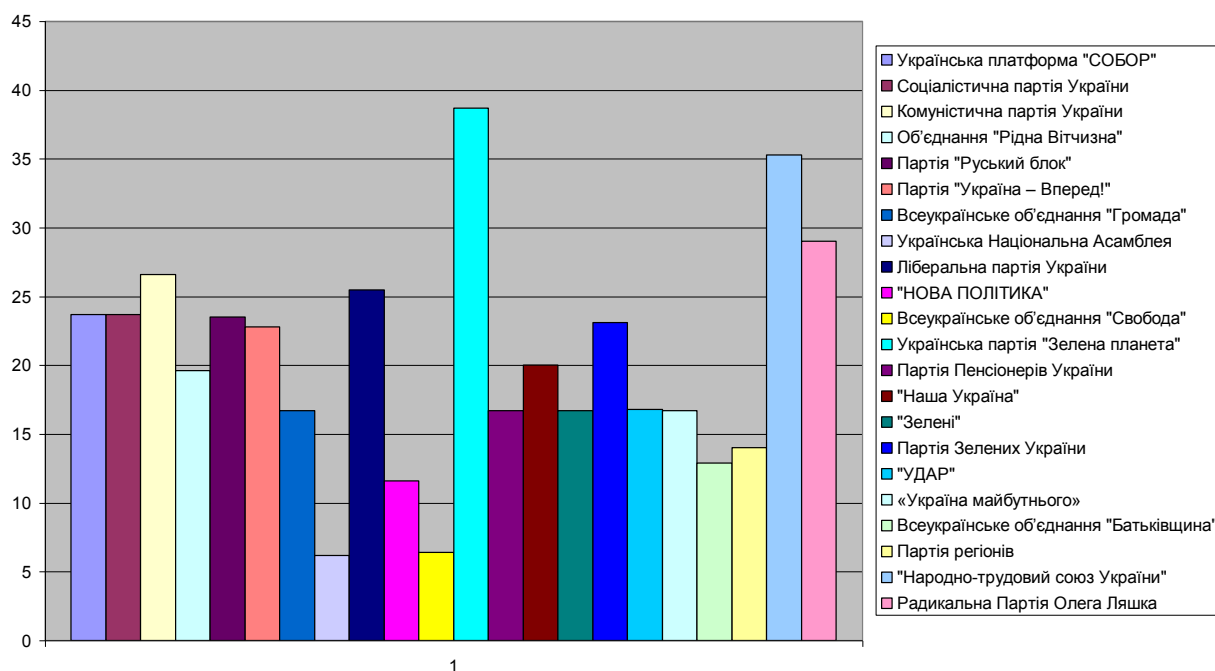
Загальне представництво жінок у списках політичних партій

Загальне представництво жінок у списках політичних партій варіюється від 6 до 39 відсотків. Найменше представництво зафіксовано у партій, котрі мають націоналістичну платформу, як от:

- Українська національна асамблея – 6,2 %
- Свобода – 6,4 %

Найбільше представництво, як і у випадку з жіночим представництвом у перших десятках, продемонстрували партії, що мали найменші шанси потрапити до парламенту. Серед них, представництво вище за 35 відсотків зареєстрували партія «Зелена планета» (38,7 %) і Національний трудовий союз України (35,3 %).

Представництво жінок в загальному списку партій (%)

Серед партій-переможців виборів найбільше представництво в прохідних частинах списків були представлені партією УДАР (21 %) і КПУ (19 %), а найменше – у партії «Свобода», яка в результаті до парламенту не привела жодної жінки.

Представництво жінок у списках кандидатів ключових партій:

- Комуністична партія – 26,6 %
- УДАР – 16,8 %
- Партія регіонів – 14 %
- Батьківщина – 12,9 %
- Свобода – 6,4 %

Реальне представництво жінок¹⁴:

- Партія регіонів – 72 (8)
- Батьківщина – 62 (8)
- УДАР – 34 (7)
- Комуністична партія – 32 (6)
- Свобода – 25 (0)

¹⁴ За інформацією Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp611?PT001F01=900>

Підсумовуючи наведені статистичні дані, можемо сказати, що партії-лідери здебільшого не виконали свої обіцянки і не забезпечили збалансованого представництва жінок у списках кандидатів партій в загальнодержавних багатомандатних виборчих округах. Жодна з партій не показала результату, який би відповідав зобов'язанням України відповідно до Цілей тисячоліття – 30 % жінок до 2015 року.

«В Індії квоти стимулювали один з найвидатніших успіхів в світі у справі розширення можливостей жінок і зміцненні основ демократії. Десять років тому жінки становили менше 5 % обраних лідерів у місцевих радах в Індії. Сьогодні жінок у місцевих радах – понад 40 %. Такі перетворення і досягнення стали результатом введення квот на представлення жінок у місцевих законодавчих органах».

Мішель Бачелет, Глава «ООН-жінки»

РОЗДІЛ 3. ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ КАНДИДАТОК-МАЖОРИТАРНИЦЬ: ВИБОРЧА КАМΠΑНІЯ 2012 РОКУ

Забезпечення гендерної рівності в українській політиці та в механізмах прийняття рішень у представницьких органах влади (в парламенті, органах місцевого самоврядування) здійснюється різними шляхами. Традиційним та основним способом збільшення кількості жінок у владі є **вибори** до представницьких органів різних рівнів.

Традиційно виборчі системи поділяються на мажоритарні, пропорційні та змішані види. В основі мажоритарної системи лежить принцип більшості (переможцем на виборах вважається кандидат, який набрав найбільше голосів). Виборчі округи в такій системі є одномандатними, тобто від кожного округу обирається один депутат. Цей вид виборчої системи продукує водночас як можливості, так і перепони для встановлення гендерної рівності в суспільствах. По-перше, передбачається (але не гарантується), що мажоритарна виборча система надає можливості висувати свою кандидатуру кожному, незалежно від статі та політичних переконань. По-друге, мажоритарна система вимагає постійну роботу кандидата з виборцями та необхідність виконувати виборчі обіцянки, що частково (чи повністю) звільняє від партійної дисципліни. Це дозволяє кандидатам, особливо жінкам, вільно обирати найгостріші проблеми своїх виборців та спиратись на певну соціальну групу (жінок з певними потребами, інвалідів, тощо), знаходити підхід до кожної групи. По-третє, мажоритарна система сприяє формуванню досвідчених політиків на різних рівнях у розвинутих державах та країнах, що розвиваються, а це в майбутньому сприятиме підвищенню професіональності серед жінок-політиків.

Разом з тим мажоритарна система створює певні загрози для просування гендерного підходу. Вона потребує великих фінансових ресурсів або ж використання адміністративного ресурсу, що не завжди сприяє успішній виборчій кампанії жінок. Більшістю міжнародних експертів (ОБСЄ, БДПЛ, ПРООН та з інших міжнародних організацій) обстоюється думка, що мажоритарна система не сприяє формуванню гендерної рівності в представницьких органах влади.

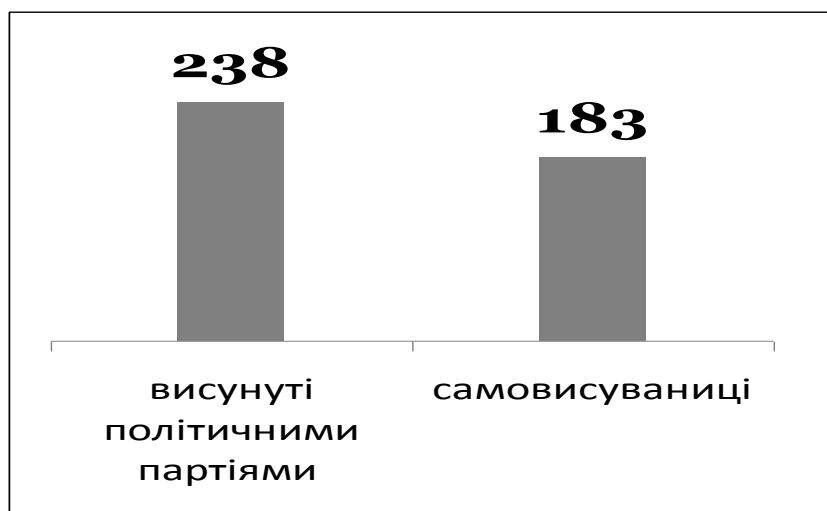
Попередні вибори за змішаною системою в Україні відбувались у 2002 році й до парламенту було обрано трохи більше 5% жінок-депутаток. За прогнозами Національного демократичного інституту в рамках змішаної системи жінки становитимуть близько 6% народних депутатів після виборів 2012 року. Ця груба оцінка базується на розрахунках НДІ щодо розподілу місць серед партій та окремих кандидатів від партій, зокрема, на основі вивчення громадської думки, проведеного Центром Разумкова в травні 2011 року. НДІ також було зроблено припущення про кількість жінок, які, ймовірно, будуть висунуті від кожної з партій, та можливості жінок-кандидаток в одномандатних округах скористатися допомогою партії. Ці припущення засновані на поведінці партій у минулому та знаннях НДІ щодо підходів політичних партій до висунення жінок в якості кандидаток, отримані в процесі співпраці з усіма основними політичними силами

протягом останнього року¹⁵. Однак, Р. Мозер¹⁶ зазначає, що на противагу усталеним демократичним режимам посткомуністичні держави не демонструють значущих відмінностей щодо частки жінок, обраних до законодавчих органів по одномандатних та багатомандатних округах в умовах змішаних систем.

Незважаючи на існуючу позицію щодо низької активності жінок у політиці в Україні, кількість жінок-самовисуванців особливо не поступається кількості жінок-кандидаток в депутати висунутих політичними партіями. На виборах до Верховної Ради України 2012 року 46 партій висунули 238 жінок-кандидаток, що складає орієнтовно 56,5% від загальної кількості жінок-кандидаток по одномандатним округам. У свою чергу власну кандидатуру висунули 183 жінки, що складає 43,5% від загальної кількості жінок-кандидаток мажоритарниць. Як бачимо, різниця є незначною – 13% і це за умови обов'язкового фінансового внеску за реєстрацію кандидатом в депутати до Верховної Ради на виборах 2012 року, що створювало деякі перепони іншим політично-активним жінкам балотуватись в народні депутати.

Таблиця 1

Співвідношення жінок-кандидаток по одномандатним виборчим округам на виборах 2012 року до Верховної Ради України, висунутих партіями та самовисуванців

Аналітики виборчого процесу прогнозували, що серед найбільш ймовірних переможців парламентських виборів 2012 року серед політичних партій стануть: Партія регіонів, ОО «Батьківщина», УДАР, Комуністична партія України, «Свобода» та «Україна – Вперед». Лідером серед партій по висуненню жінок кандидаток в депутати є КПУ. Комуністична партія висунула 38 жінок-кандидаток (практично в кожній області), а в Тернопільській області КПУ – це єдина з партій, що висунула жінку в депутати. Наступною в рейтингу є політична партія УДАР – 26 жінок-

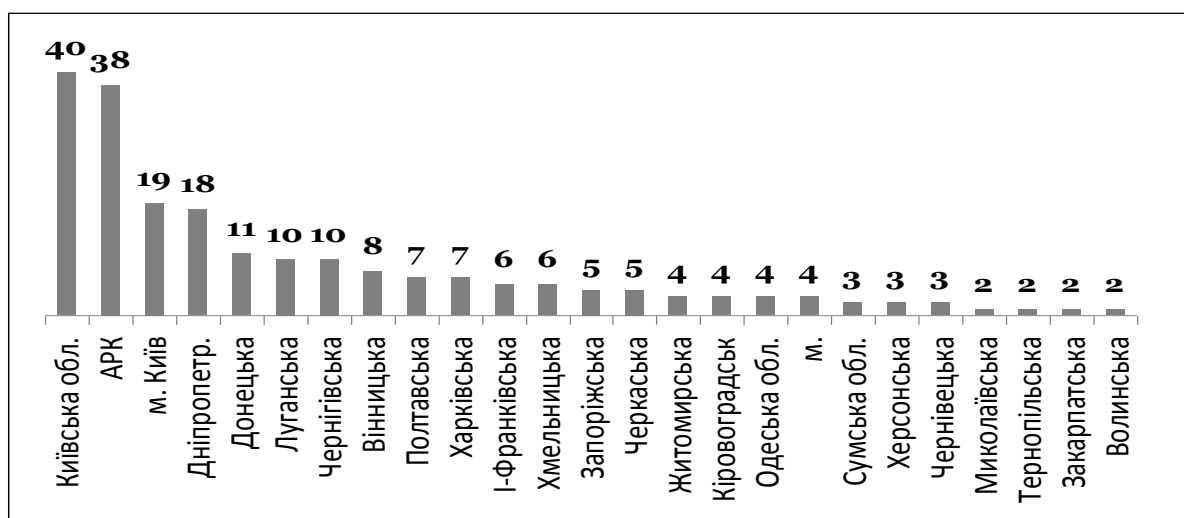
15. Аналіз ґендерного представництва в світлі проекту Закону України «Про вибори народних депутатів». – Б. м. : NDI, б. р. – 2 с.

16. Мозер Р. Дж. Влияние избирательных систем на представительство женщин в посткоммунистических государствах / Дж. Р. Мозер // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.owl.ru/win/books/genderpolicy/mooser.htm#9>

кандидаток, однак є області, де УДАР не висунув жодної жінки, наприклад, Кіровоградська область. Об'єднана опозиція «Батьківщина» висунула лише 18 осіб жіночої статі, що означає відсутність у цієї політичної сили навіть по одній кандидатці в області. У свою чергу майже однакову кількість жінок-кандидаток висунули: Партія регіонів – 15 та партія «Україна – Вперед» – 14. Найменш ґендерно чутливою до висунення жінок у депутати серед ймовірних парламентських партій є «Свобода», яка висунула лише 2 жінки-кандидатки до парламенту (обидві балотувались по одномандатним округам у Львівській області).

Таблиця 2

Кандидатки в депутати до Верховної Ради по одномандатним округам (висунуті політичними партіями) по областях України

Спостерігається тенденція особливо низького висування жінок-кандидаток політичними партіями в західних областях України. Активне висування жінок-кандидаток від політичних партій простежується лише у Львівській області. Більша активність серед політичних партій щодо висування жінок в депутати прослідковується у східних областях України.

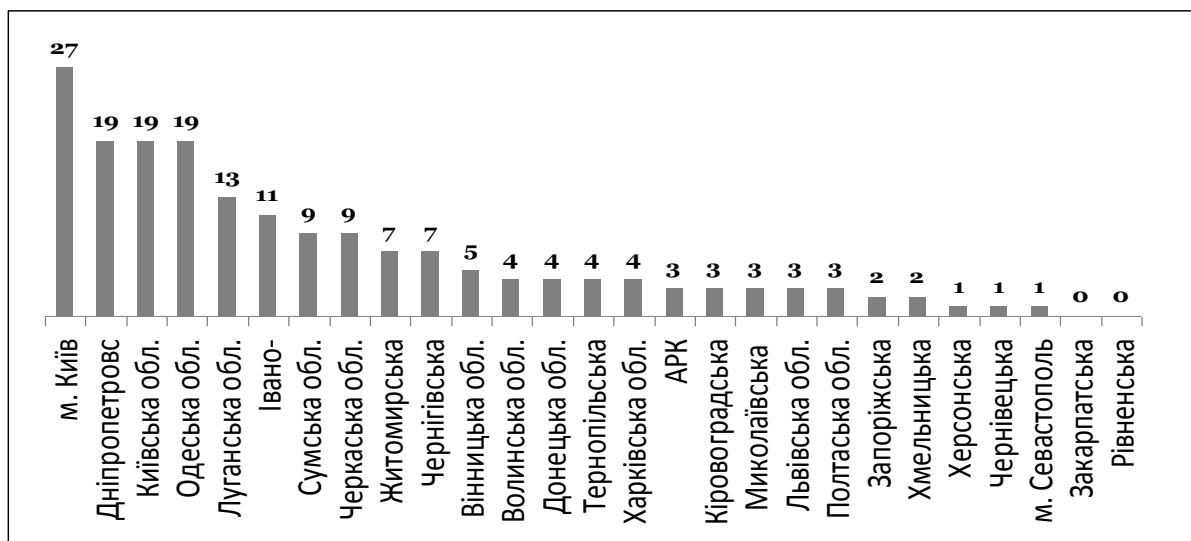
Подібна тенденція зберігається і серед кандидаток в депутати, що балотуються як самовисуванниці. Серед областей, які є лідерами по кількості жінок-самовисуванниць є Київська область та місто Київ, Дніпропетровська та Одеська області; однак відсутні жінки-кандидатки самовисуванниці в Рівненській та Закарпатській областях. Варто зазначити, що Закарпатська область має низькі показники щодо висування жінок політичними партіями.

«Жінці в Україні значно важче пробити собі шлях у політичну, економічну та інші сфери діяльності».

Ребекка Хармс, депутат Європарламенту від Німеччини

Таблиця 3

Кандидатки в депутати до Верховної Ради по одномандатним округам (самовисуванці) по областях України

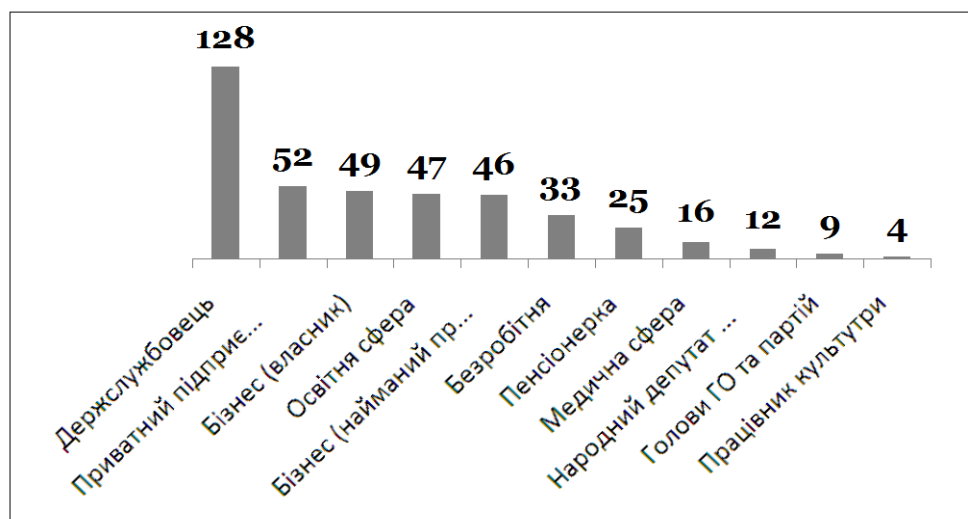

Сфера професійної зайнятості

Третина кандидаток в депутати по одномандатним округам – це держслужбовці – 128 осіб. Найбільша частина кандидаток зайняті в комерційній сфері, серед них: приватні підприємці, власниці бізнесу та працівниці комерційних установ. В освітній сфері працює 47 кандидаток в депутати. Окрім того, серед них є працівники культури, медичної сфери та голови громадських організацій, партій. Серед діючих Народних депутатів України – 12 жінок, які бажають бути переобраними по одномандатним округам. Варто зауважити, що кандидатами в депутати є також жінки-пенсіонери – 25 осіб, а 33 кандидатки зазначили свій професійний статус як «не працює»

Таблиця 4

Сфера професійної зайнятості жінок-кандидаток на виборах 2012 року до Верховної Ради України

Вік кандидаток

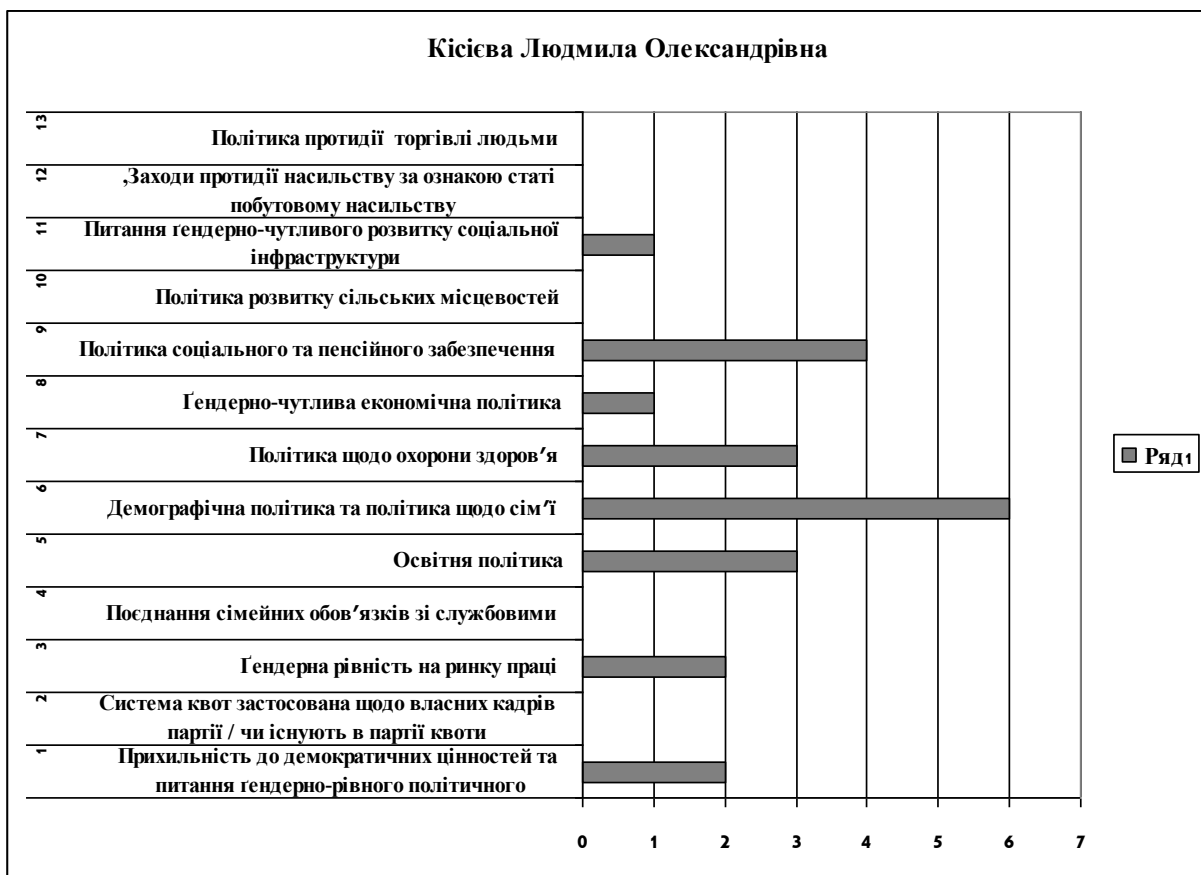
Вікові дані кандидаток в депутати по одномандатним округам свідчать, що середній вік кандидаток-мажоритарниць складає 41. Наймолодшою кандидаткою в депутати є Яздаускас Маргарита Михайлівна – 21 рік, яка балотувалась по виборчому округу № 219 і є безпартійною. У свою чергу найстаршою кандидаткою в депутати є Піскарьова Людмила Олексіївна – 75 років, балотувалась в окрузі № 90, також безпартійна.

Аналіз передвиборчих програм

Моніторинг передвиборчих програм жінок-кандидаток в народні депутати України передбачає аналіз програм кандидаток-самовисуваниць. Причиною такої вибірки є те, що у кандидатів, які висунуті політичною партією, є необхідність працювати в рамках партійної програми, тому виявити рівень інтегрованості ґендерного підходу в поглядах кандидата від політичної партії досить складно. Методикою передбачалось обрання випадковим методом кандидатки в депутати самовисуваниці по одномандатному округу для аналізу передвиборчої програми.

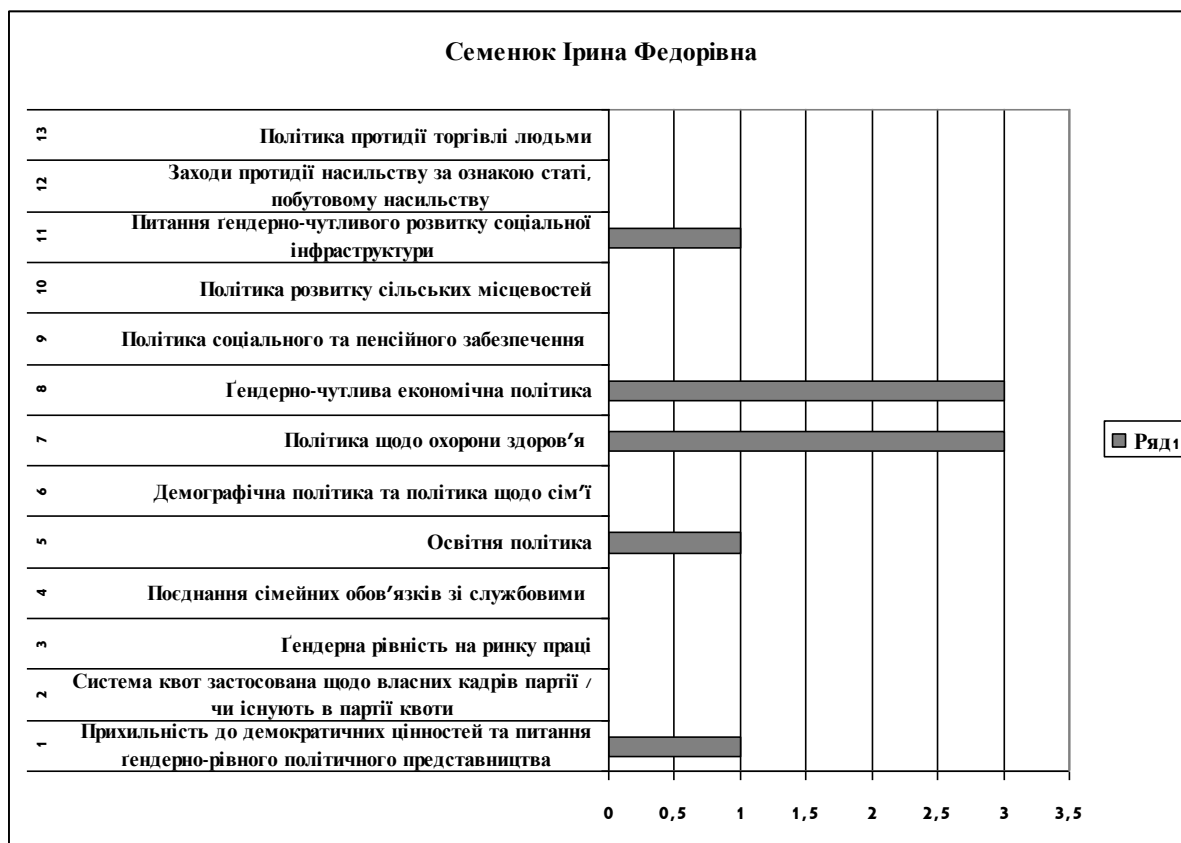
Отже, аналізуючи програми кандидаток в депутати самовисуваниць визначаються спільні позиції в передвиборчих обіцянках. Серед них домінуючими є наступні: політика соціального та пенсійного забезпечення, розвиток освітньої сфери, охорона здоров'я, ґендерно чутлива економічна політика (першочергове працевлаштування молоді, жінок, одиноких матерів і сиріт) та політика розвитку сільських місцевостей.

Автономна Республіка Крим

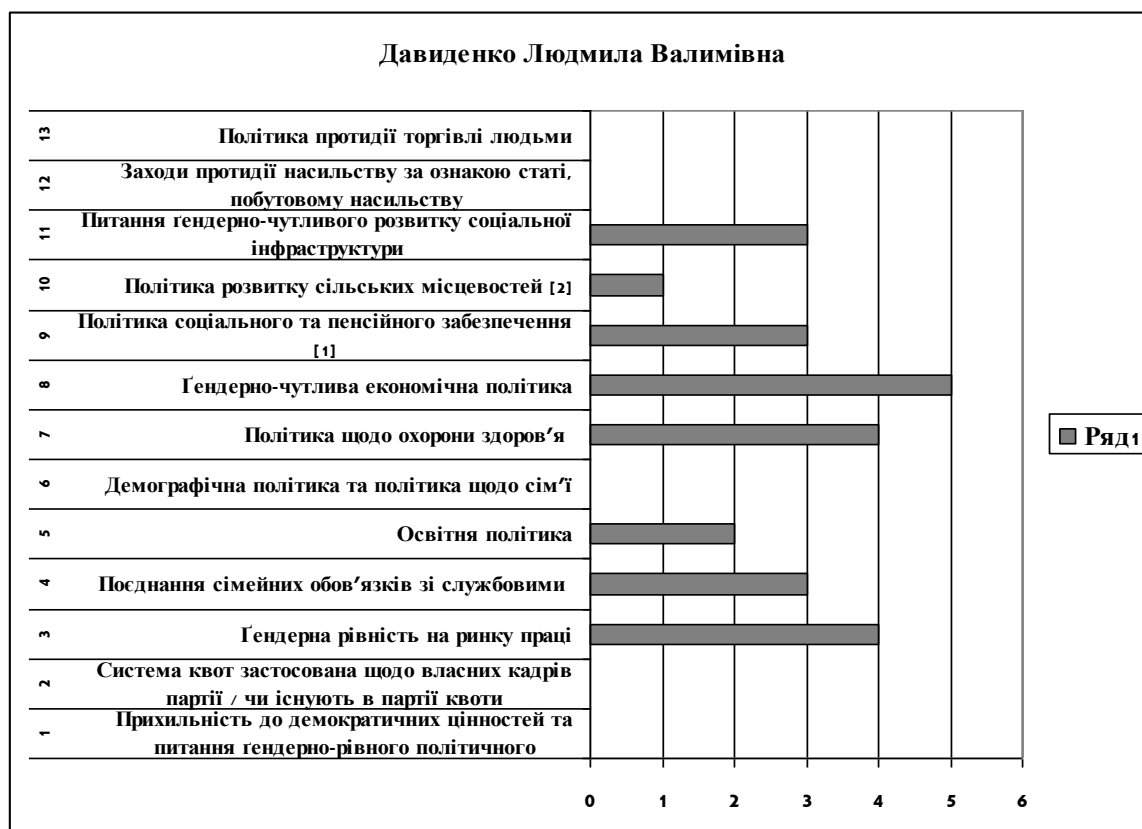

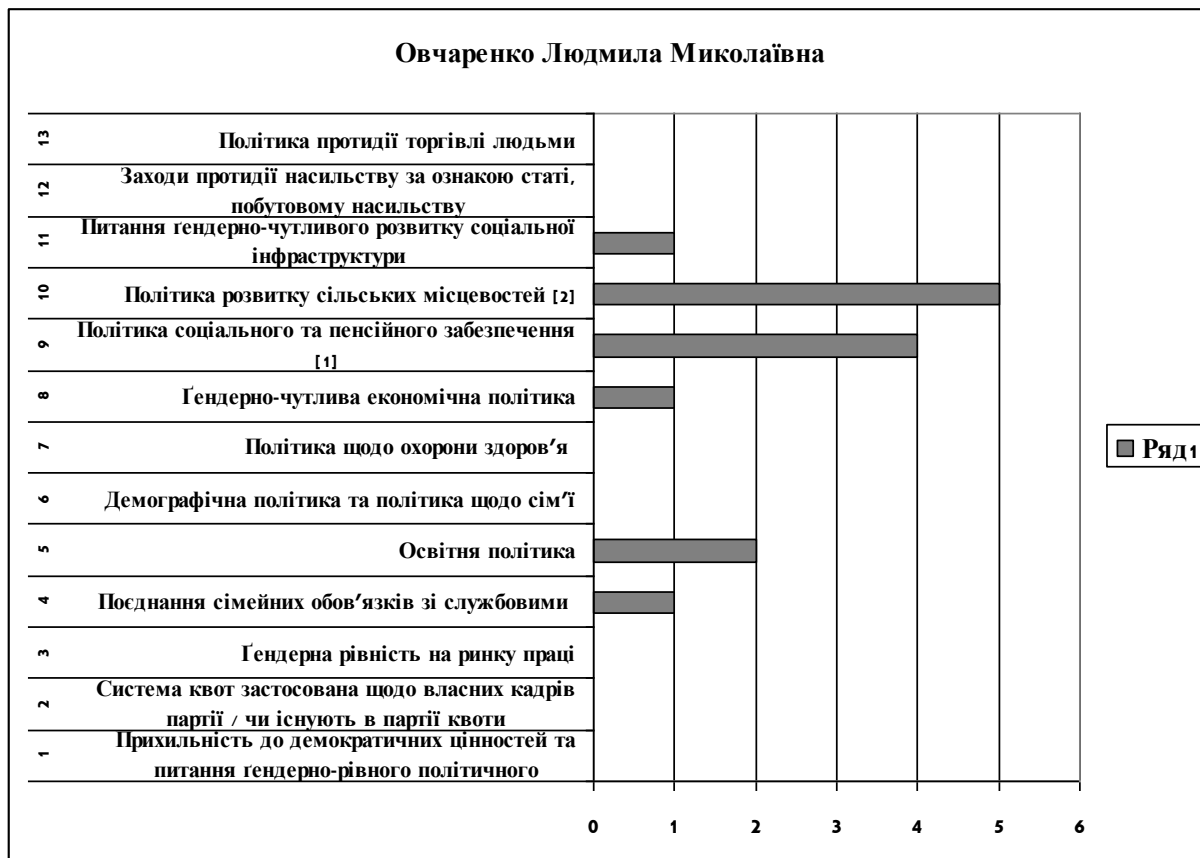
м. Київ

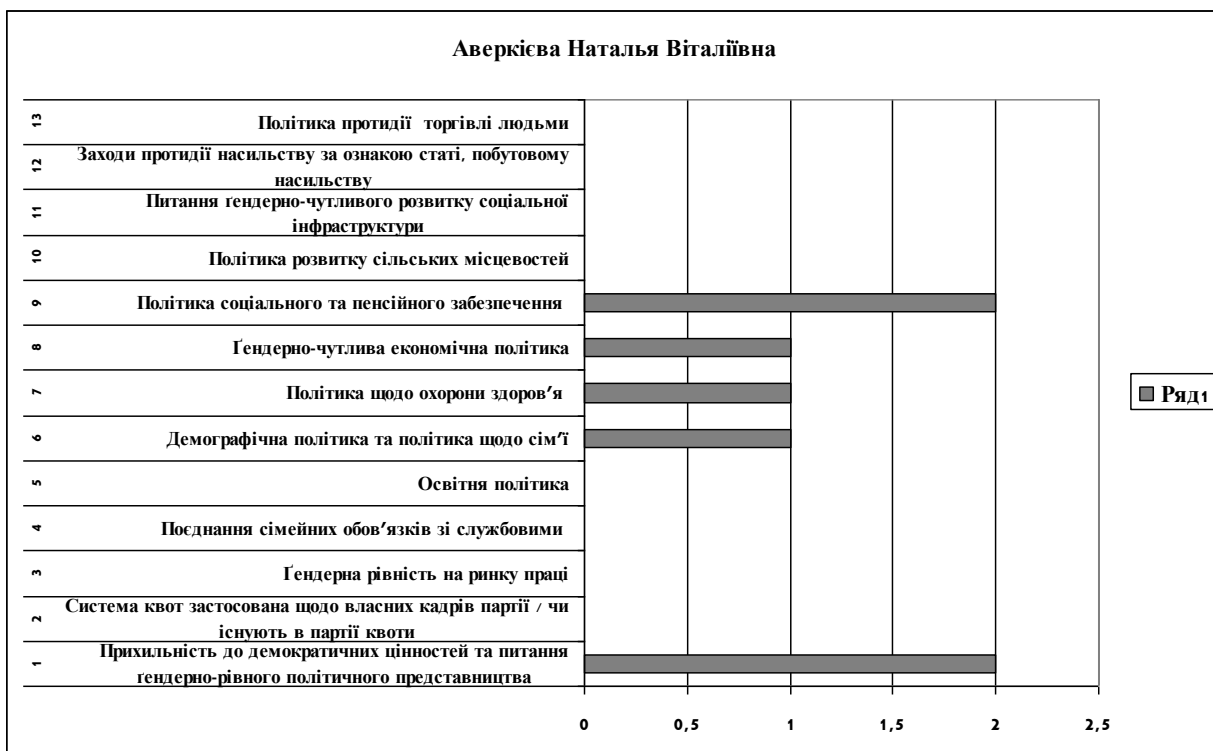
Центральний регіон. Кіровоградська область

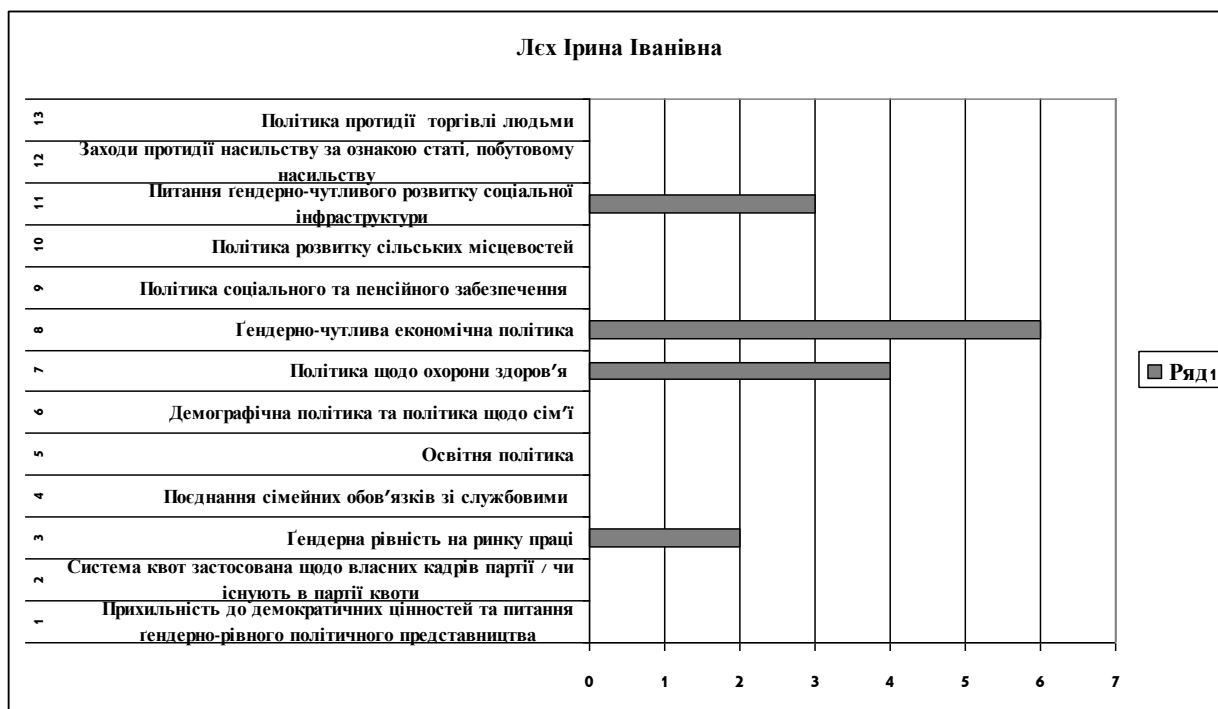
Центральний регіон. Полтавська область

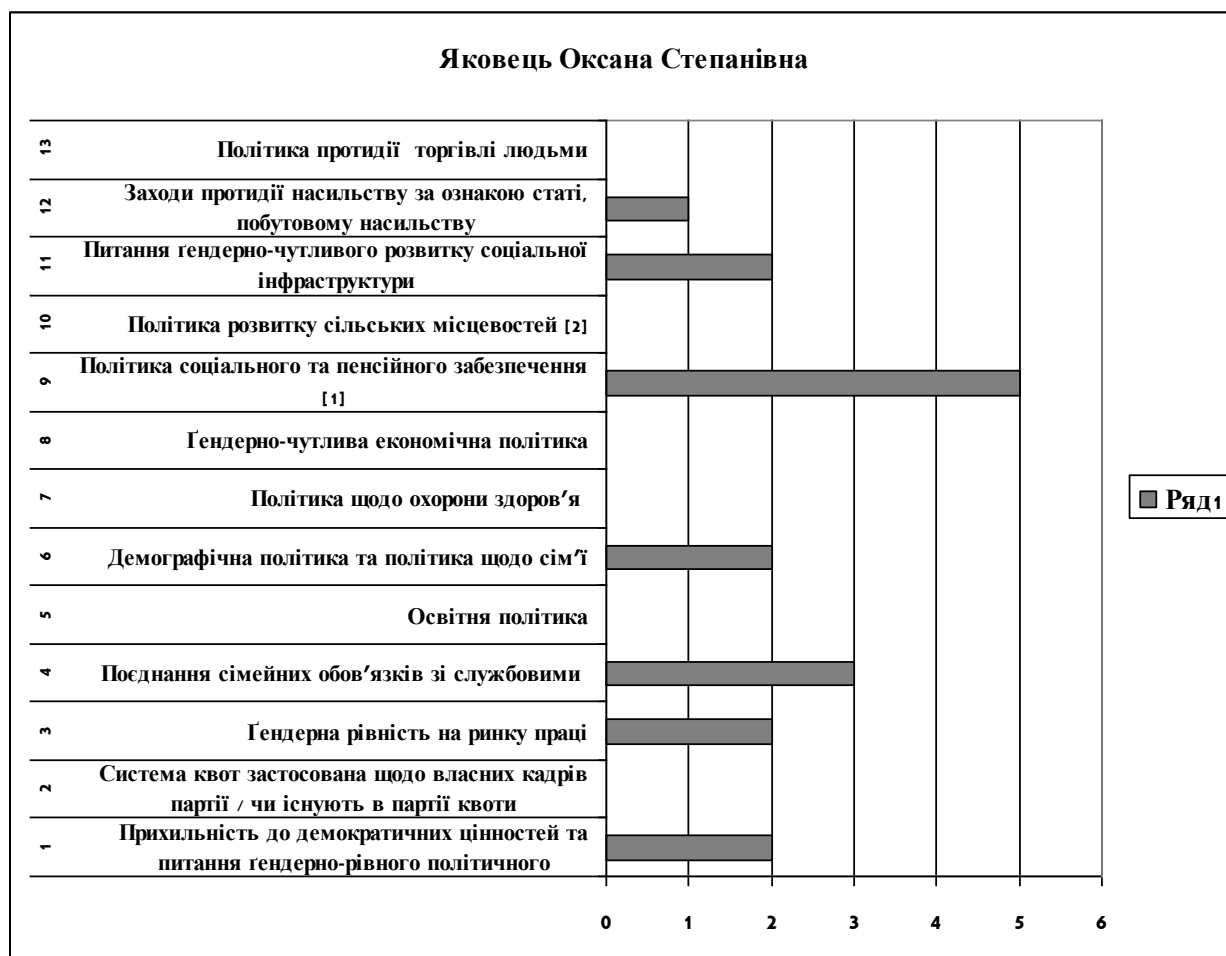
Південний регіон. Одеська область

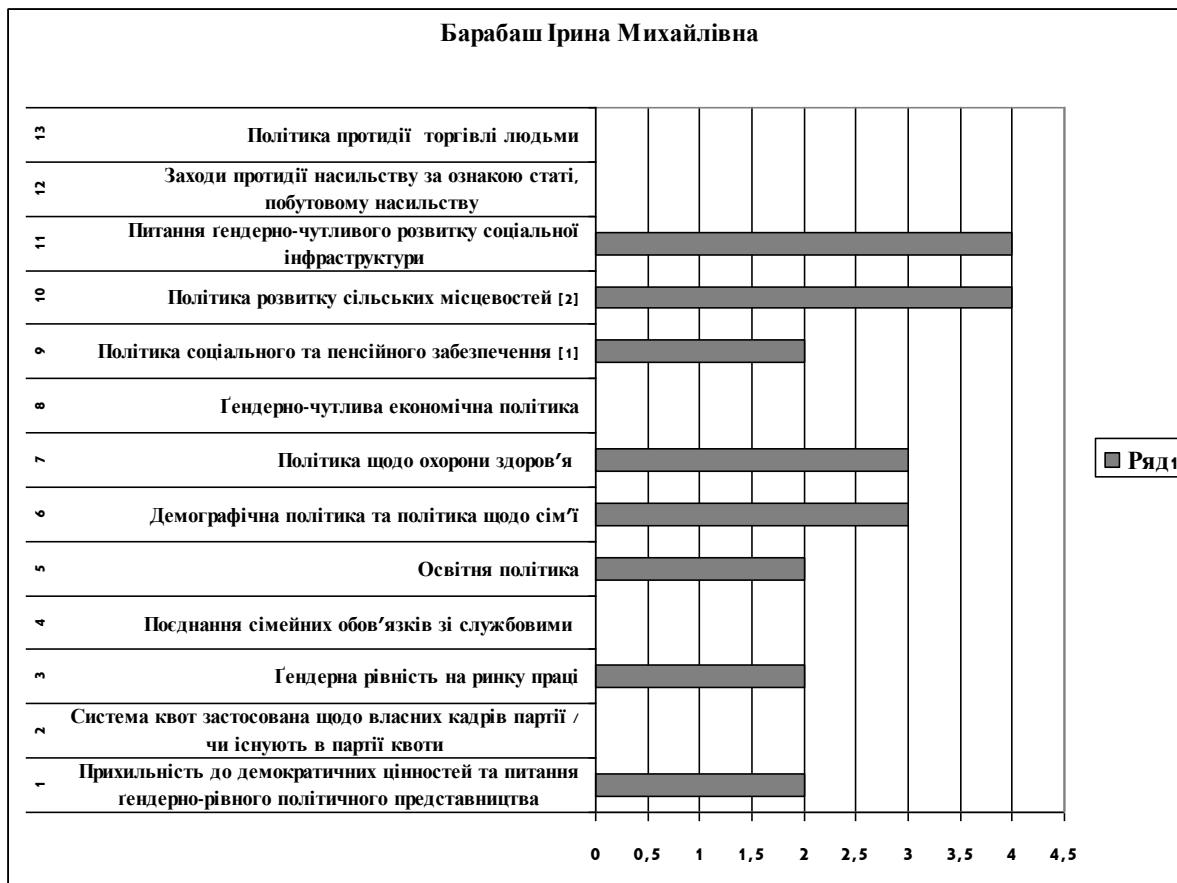
Південно-східний регіон. Запорізька область

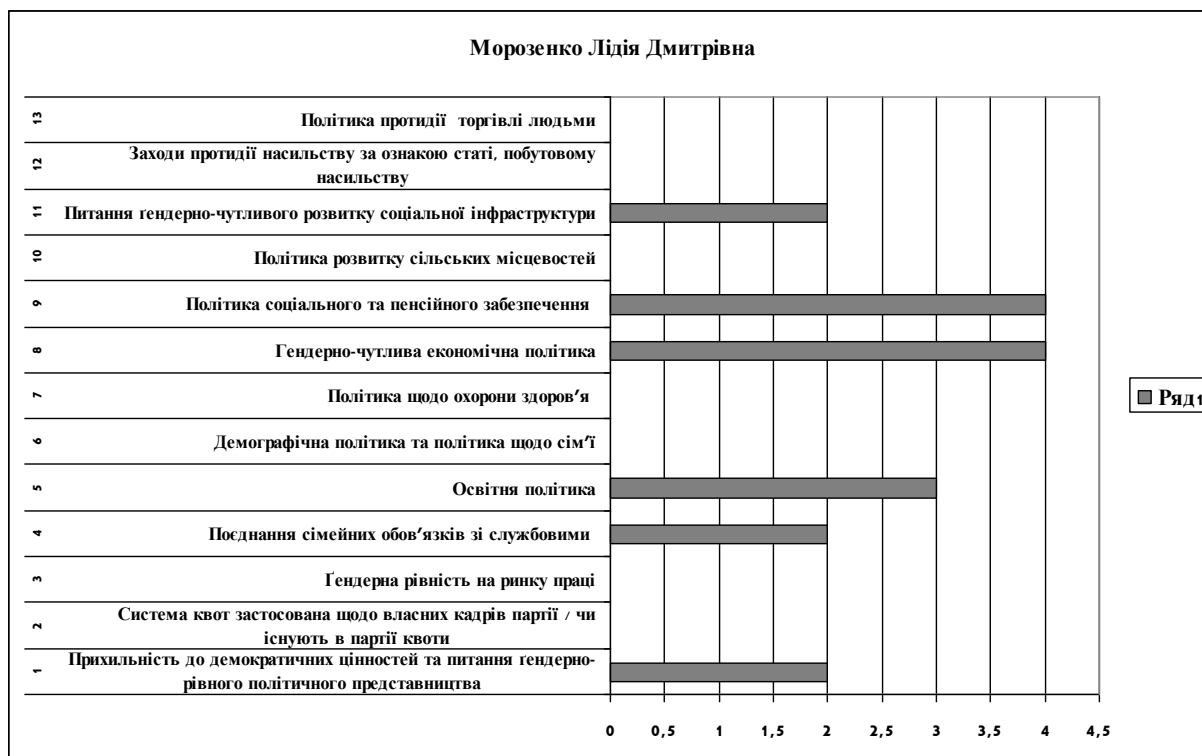
Західний регіон. Львівська область

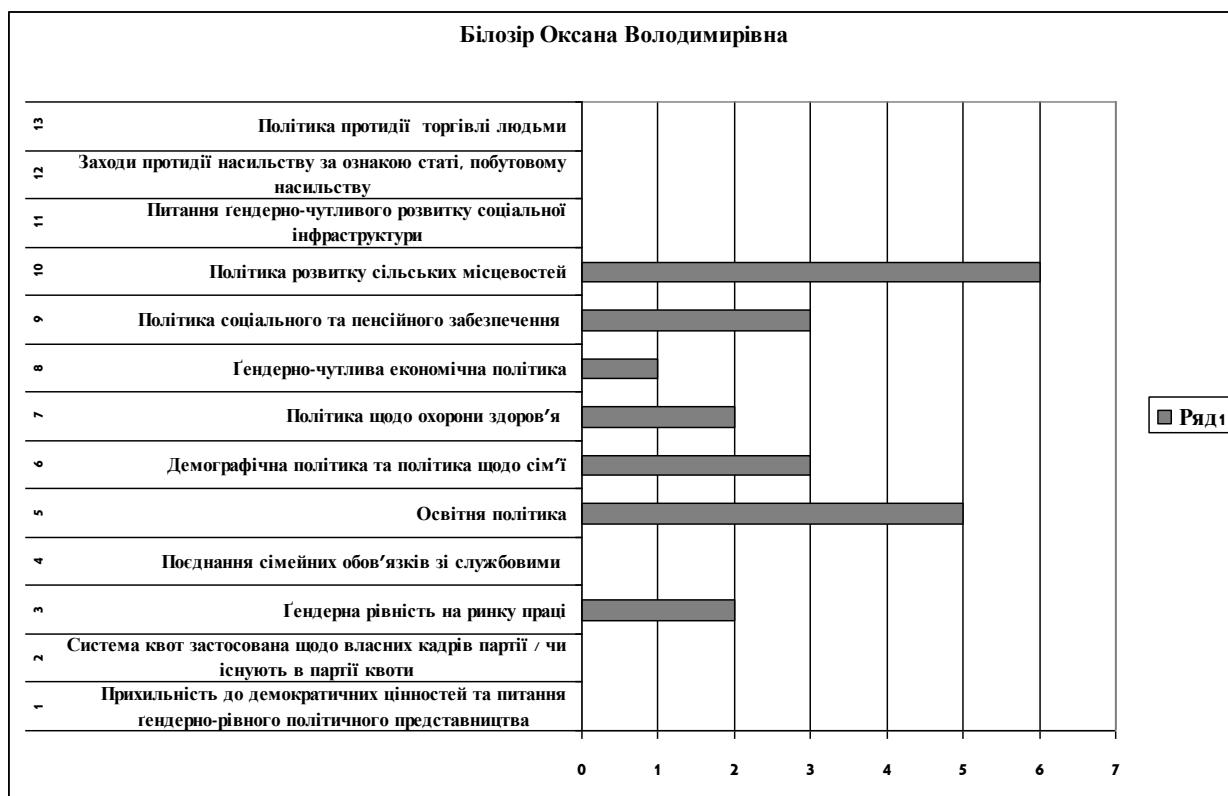
Західний регіон. Тернопільська область

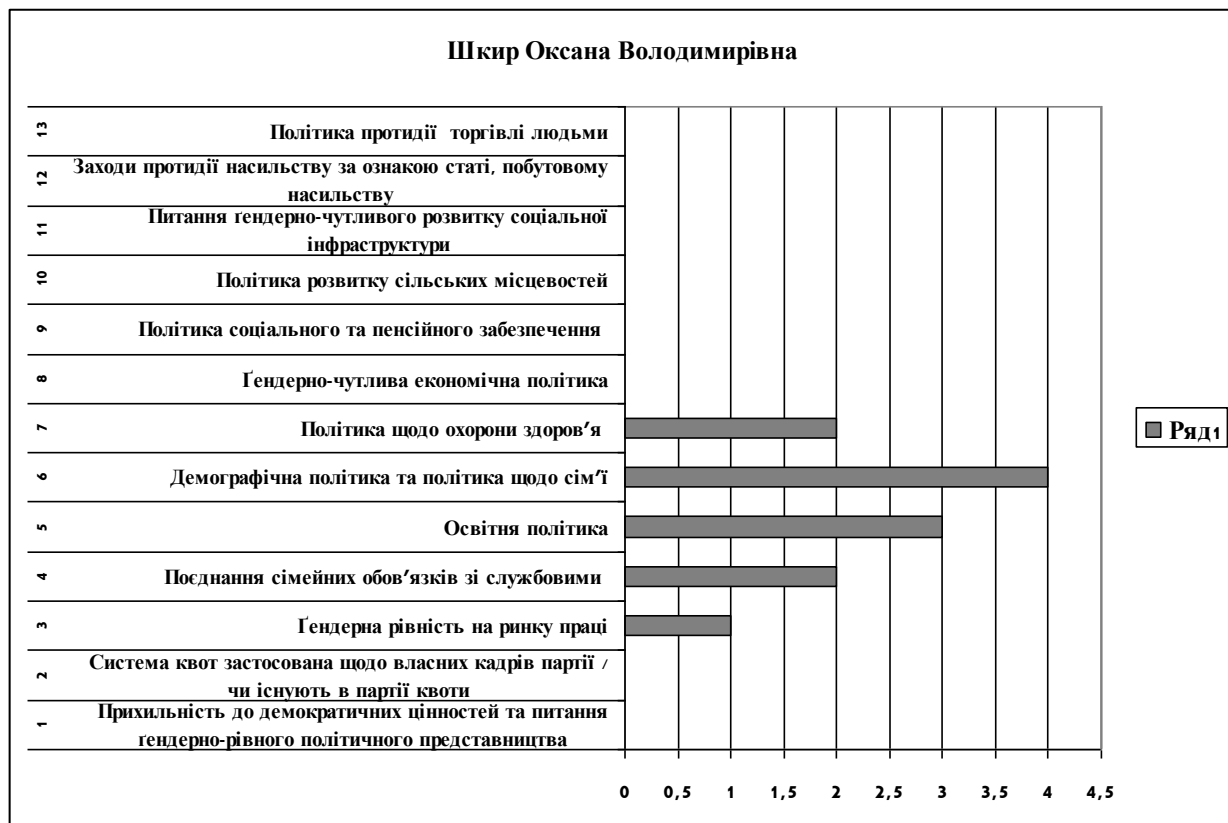
Північний регіон. Чернігівська область

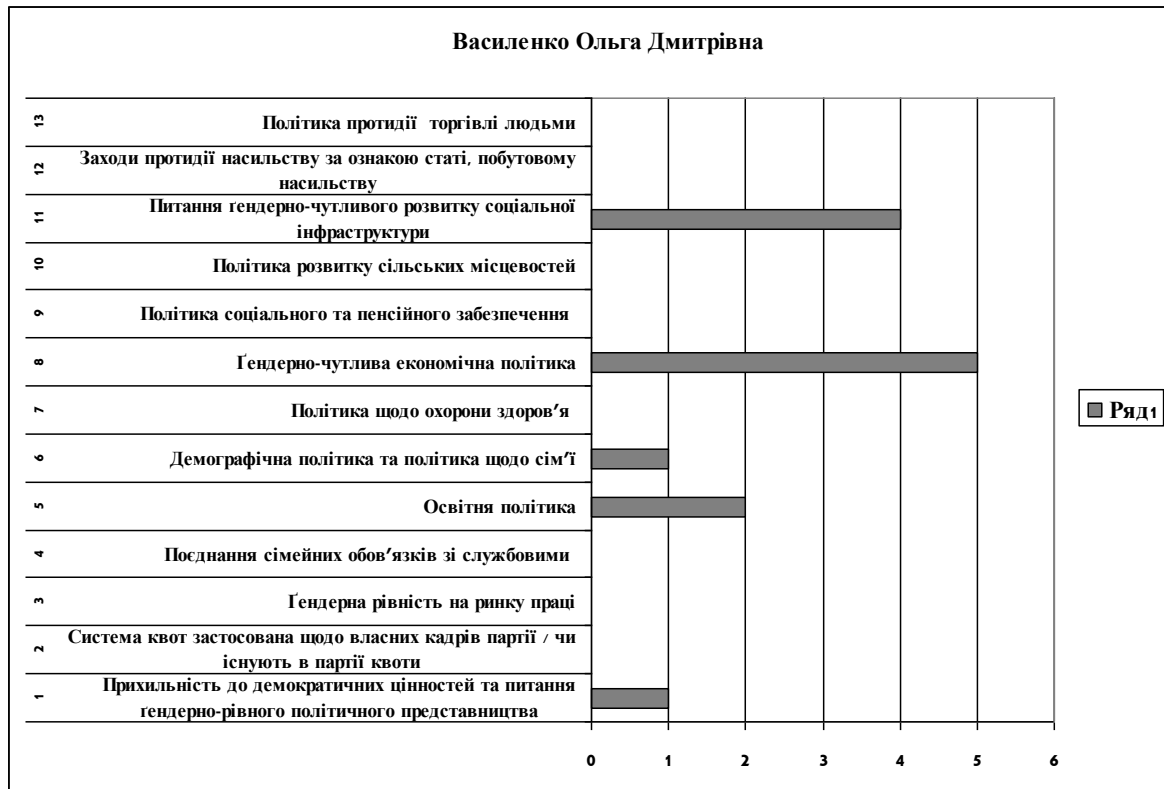
Північний регіон. Житомирська область

Східний регіон. Донецька область

Східний регіон. Луганська область

Основним висновком аналізу програм жінок-кандидаток у депутати є те, що жінки-політики ще не готові позиціонувати себе як поборників системи квот для жінок, а разом з тим сприяти збільшенню жіночого представництва в парламенті.

Моніторинг зустрічей

З метою глибшого вивчення позиції кандидатів в депутати по одномандатним округам щодо участі жінок в політиці було проведено в деяких областях **моніторинг зустрічей кандидатів з виборцями**. Зустрічаючись з виборцями, кандидати розповідали про свою програму та діяльність, яку планують проводити у разі перемоги. Отже, кандидати, висунуті політичними партіями, чітко притримувались загальної партійної програми, особливо це стосується кандидатів від Комуністичної партії України, УДАРу та партії «Україна – Вперед». Самовисунанці найчастіше говорили про загальні проблеми, спільні для всієї України, однак жінки-кандидатки частіше ніж чоловіки акцентували увагу на проблемах сім'ї, дітей та освіти, працевлаштування молоді й підтримка молодих сімей (кандидатка в депутати від округу 144, партія «Україна – Вперед»): **«Як молода сім'я може наважитися народити дитину, яка не була б соціальна виплата, якщо ми не можемо бути впевнені в завтрашньому дні»**.

Під час зустрічі представник мережі ставив наступне запитання: **Як Ви, як кандидат, ставитесь до збільшення представництва жінок у органах влади в Україні і чи вважаєте це потрібним?** Таке запитання ставилось як чоловікам-кандидатам, так і жінкам-кандидаткам.

І до сьогодні залишається стереотипне сприйняття жінки як берегині роду, захисниці сім'ї, а головне її завдання – дбати про дітей та літніх людей. Проблеми, якими має опікуватися жінка у владі – це питання материнства,

дітей та медицини, тобто виключно соціальні аспекти. Цікавим фактом є те, що до такої думки схилилися як чоловіки-кандидати, так і жінки. Для прикладу пропонуємо відповідь однієї з кандидаток в депутати (КПУ, 100 округ): **«Жінки вирішують багато питань. Як матері вони більш відкриті до розгляду таких питань, як питання материнства, соціальний захист людей похилого віку, питання освіти. Жінка як хранитель сімейного багаття здатна на багато, тому її масова присутність у владі необхідна»**. Ця відповідь є типовою для більшості кандидатів в депутати по одномандатним округам.

Серед чоловіків кандидатів в депутати найчастіше домінують нейтральні відповіді на запитання щодо збільшення жінок, однак нерідко можна почути відповіді й такого характеру: **«Жінки у нас освічені, розумні, дієві. Вони багато знають і багато працюють. Безумовно, зможуть і в парламенті бути корисними. Тільки хто тоді буде займатися нашими дітьми?»** (провладний кандидат, 144 округ).

Цікавим фактом є те, що кандидати в депутати від політичної партії УДАР, які підтримують збільшення жінок у владі, у своїй програмі зовсім не розуміють основних програмних засад та цілей партії (округ 144): **«Вважаю, що жінки не лише прикрасять та облагородять парламент, а і привнесуть в практику написання державних законів турботливе материнське піклування про кожного простого виборця»**, (округ 212). Кандидат в депутати від УДАРу **не вважає, що потрібне квотування. «Жінки самі не хочуть йти до влади. Щоб чоловіки могли працювати в політиці, жінки мають їх підтримувати. Партія – за гендерну політику, вона й так включила 30% жінок до своїх списків. На округах було мало бажаючих серед жінок поборотися за владу»**.

Подібні висловлювання та позиція кандидатів в депутати є своєрідним зрізом ситуації в українському суспільстві в цілому. Це свідчить, що жінка в політиці та на керівних посадах не викликає спротиву чи не сприйняття, однак їй відводиться місце виключно в соціальній сфері, адже жінку не сприймають як успішного економіста чи юриста, яка здатна вирішувати інші проблеми, окрім соціального забезпечення, освіти чи питань материнства й дитинства.

Таблиця 5

Обрані жінки кандидатки до Верховної Ради України в результаті голосування 28 жовтня 2012 року ¹⁷

№ з/п	Територія обрання	Округ	П.І.П.	Партія/самовисування	Відсоток набраних голосів
1	АРК, м. Джанкой	№ 3	Нетецка Олена Анатоліївна	Партія регіонів	50,37 %
2	АРК, м. Керч	№ 5	Лютикова Валентина Іванівна	Партія регіонів	41,81 %
3	АРК,	№ 6	Левочкина Юлія	Партія регіонів	60,01 %

17. Дані з офіційного сайту ЦВК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cvk.gov.ua

	м. Феодосія		Володимирівна		
4	АРК, м. Сімферополь	№ 1	Дзоз Віталіна Олексіївна	Партія регіонів	38,76 %
5	Вінницька область, м. Ямполь	№ 16	Калетник Оксана Миколаївна	самовисування	43,22 %
6	м. Донецьк, Ворошилівський район	№ 42	Бахтєєва Тетяна Дмитрівна	Партія регіонів	65,51 %
7	Житомирська область, м. Бердичів	№ 63	Лабунська Анжеліка Вікторівна	самовисування	25,32 %
8	Івано- Франківська область, м. Калуш	№ 85	Сікора Ольга Мирославівна	ВО «Батьківщина»	53,32 %
9	м. Львів, Залізничний район	№ 11 6	Фаріон Ірина Дмитрівна	Свобода	68,02 %
10	Львівська область, м. Броди	№ 11 9	Сех Ірина Ігорівна	Свобода	64,9 %
11	Львівська область, Перемишляни	№ 12 3	Котеляк Лідія Леонідівна	ВО «Батьківщина»	29,71 %
12	Сумська область, м. Охтирка	№ 16 2	Купрейчик Ірина Валеріївна	ВО «Батьківщина»	34,55 %
13	м. Харків, Київський район	№ 16 9	Бережна Ірина Григорівна	Партія регіонів	41,82 %
14	м. Харків, Фрунзенський район	№ 17 1	Горіна Ірина Анатоліївна	Партія регіонів	46,31 %
15	м. Київ, Дніпровський район	№ 21 6	Ляпіна Ксенія Михайлівна	ВО «Батьківщина»	29,27 %

Результати виборів

У результаті голосування 28 жовтня 2012 року по одномандатним округам до Верховної Ради обрано 15 жінок, що складає 6 % від загального складу депутатів обраних по одномандатним округам та 4 % від кількості жінок, які балотувались по одномандатним округам. Результати голосування свідчать про неготовність українського суспільства голосувати за жінок, а також про важливість таких факторів як фінансовий та адміністративний ресурс.

РОЗДІЛ 4. ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ ЗУСТРІЧЕЙ КАНДИДАТІВ ІЗ ВИБОРЦЯМИ

З 25 вересня до 25 жовтня 2012 року відбувся наступний етап ґендерного моніторингу парламентських виборів: громадські монітори здійснили спостереження за проведенням зустрічей кандидатів у народні депутати з виборцями.

Мета спостереження – виявити ґендерні особливості проведення зустрічей кандидатками та кандидатами у народні депутати. Перед громадськими моніторами поставили наступні **завдання**:

- відстежити ґендерні аспекти в організації зустрічей та у промовах кандидатів у народні депутати;
- виявити ґендерні особливості у запитаннях, що ставили виборці кандидаткам і кандидатам;
- ставлення кандидатів у народні депутати до вирішення питань ґендерної рівності.

Методичні поради по виконанню завдання були надані експертами-соціологами Центру «Партнерство для розвитку» (CPD – «Partnership For Development Center»), Молдова і Наталею Лавріненко, кандидатом соціологічних наук, старшим науковим співробітником Інститут соціології НАН України. Одразу зазначимо, що не всі їхні професійні поради були виконані, оскільки наші можливості обмежені і робота виконана виключно на волонтерських засадах.

Вибірка ґендерного моніторингу зустрічей ґрунтувалась на покроковості і виходила із наявних можливостей:

КРОК 1. (Територіально-географічний). Обрання округу із врахуванням географії.

КРОК 2. (Ґендерний). Визначення із кількістю зустрічей у ґендерній пропорції. У середньому по Україні жінок-кандидаток є 13 %, тому всі моніторингові зустрічі по країні в цілому мають бути у такому ж співвідношенні. Водночас із врахуванням специфіки округу.

КРОК 3. (Партійність кандидатів). Вивчення пропорції кандидатів обраного округу у відсотковому співвідношенні, висунутих партією і самовисуванців.

КРОК 4. (Політична позиція партійних кандидатів). Серед партійних кандидатів потрібно дотримуватись пропорції щодо відсоткової величини владних-опозиційних-нейтральних кандидатів.

КРОК 5. (Популярність кандидата/ки). Кандидати мають бути потенційно прохідними/популярними з кожного політичного табору.

Спостереження велось у 5 пілотних регіонах: Волинській, Київській, Кіровоградській, Полтавській та Херсонській областях. Моніторингом охоплено 22, 99, 100, 101, 103, 144, 182, 183, 212 одномандатні виборчі округи. Загалом, громадські монітори відвідали 16 зустрічей кандидатів-чоловіків з виборцями та 7 – кандидатів-жінок. Така різниця у кількості відвідувань пояснюється тим, що у середньому по Україні жінок-кандидаток є 13 %, тому моніторингові спостереження відбулись у такому ж співвідношенні (наприклад, 1 зустріч жінка-кандидат і 4 зустрічі чоловіки-кандидати відповідно до округу). При обранні кандидата монітори враховували наступні фактори:

- пропорція щодо відсоткової величини владних-опозиційних-нейтральних кандидатів;
- потенційна прохідність/популярність кандидатів.

Представлене спостереження не є репрезентативним, але дозволяє **відстежити гендерні аспекти в організації зустрічей та у промовах кандидатів у народні депутати.**

Щодо організаційного забезпечення проведення зустрічей можна виокремити наступні аспекти. Підготовку заходу й підтримку кандидата здійснювала його/її команда та представники інших організацій, що були залученими у виборчий процес. Загальна кількість представників кандидатів та кандидаток була різною. Так, чоловіків-кандидатів супроводжували від 1 до 25 осіб. Найбільш широко представлена категорія «супроводжуючі особи (помічники, довірені особи)» – загалом 63 представники. Саме вони здійснюють організацію проведення зустрічей. Другою за чисельністю є група «представники ЗМІ» – 19 осіб, які забезпечують висвітлення діяльності кандидатів у засобах масової інформації.

Таблиця 1

Склад команди чоловіків-кандидатів та інших представників (кількість осіб)

Кандидат	Округ	Супроводжуючі особи (помічники/довірені особи)	Представники з м. Києва	Представники з області	Представники ЗМІ	Інше
1	212	7			3	
2	212	7				
3	212	8				
4	212	7				
5	144	3		1	1	
6	144	7		2	1	1 (інший кандидат)
7	144	6			3	15 (міліція, актори, ведучі, кухарі)
8	99	5			1	
9	99	2				
10	99	1	1	1	1	
11	22	2	1		3	
12	22	2		1	4	
13	22	1				
14	182	1			2	1

15	182	1				
16	183	3				
Загалом		63	2	5	19	17

Жінок-кандидаток під час зустрічей супроводжували 1–4 особи. Найбільш широко представлена категорія «супроводжуючі особи (помічники, довірені особи)» – загалом 9 осіб. Порівняно із чоловіками-кандидатами, жінки-кандидатки не так активно залучають представників засобів масової інформації до участі у заходах (3 представники) або ж ЗМІ демонструють невисокий рівень зацікавленості до зустрічей жінок-кандидаток з виборцями.

Таблиця 2

Склад команди жінок-кандидатів та інших представників (кількість осіб)

Кандидат	Округ	Супроводжуючі особи(помічники / довірені особи)	Представники з м. Києва	Представники з області	Представники ЗМІ	Інше
1	212	3				
2	144	1				1 (фотограф)
3	101	2				
4	100		1	1	1	
5	100		2			
6	103	1	2	1		
7	22	2			2	
Загалом		9	5	2	3	

Наведені розрахунки дають можливість зробити висновки про різні можливості кандидатів та кандидаток залучати людські ресурси до проведення передвиборчої агітації або про різну потребу у залученні інших членів команди до організації зустрічей. Наведений факт потребує подальшого та більш глибокого вивчення.

І жінки, і чоловіки у своїх виступах піднімають питання розвитку демократії та народовладдя (Див. Додаток 1). Але жінки виокремлюють більш конкретні аспекти загальної проблематики: політичний кругозір виборців, громадянська відповідальність, можливість відкликати депутата, тощо. Також є спектр соціальних проблем, на які звертають увагу і жінки, і чоловіки-кандидати. Зокрема, це питання безробіття та створення робочих місць, проблеми запровадження пенсійної реформи, підтримка молоді й доступність медичних послуг, тощо. Питання боротьби з корупцією, судової реформи, боротьби зі злочинністю піднімали тільки чоловіки-кандидати. Питання житлово-комунального господарства, благополуччя і добробуту сімей в Україні – це прерогатива тільки жінок-кандидатів (Див. Додаток 2).

Моніторинг зустрічей кандидатів із виборцями, якщо не спростовує, то повертає увагу і ставить під сумнів розповсюджений в українському суспільстві стереотип: «у жінок пріоритет – соціальні питання, а у чоловіків – економічні». Дані, отримані моніторами, показують, що кандидатки так само активно аналізують економічні питання (у 7 промовах) та питання розвитку демократії (7 промов). У той же час кандидати-чоловіки озвучують широкий спектр соціальних питань. Цілком вірогідно, що у своїх промовах кандидати більше орієнтуються на очікування виборця, на те, що саме він хоче почути.

І жінки, і чоловіки-кандидати здійснювали додаткові заходи з метою заохочення виборців. Причому чоловіки-кандидати і більш винахідливі, і частіше проводять подібні дії. Така активність підтверджує системну роботу виборчих штабів щодо проведення агітації серед виборців. Опосередковано це свідчить також про більше залучення матеріально-фінансових ресурсів на ведення передвиборчої кампанії.

Таблиця 3

Додаткові заходи та послуги, які здійснюють кандидати в депутати під час зустрічей

Додаткові заходи чоловіків-кандидатів	Додаткові заходи жінок-кандидаток
Округ 212: «Зустрічі ретельно готуються: спеціальна машина з сильною озвучувальною технікою за годину їздила найближчими дворами і запрошувала на зустріч. На всіх підходах стояли півтораметрові фігури кандидата із запрошенням, розповсюджувалися і письмові запрошення, надувні кульки, починаючи від станції метро. На стовпах розклеєні запрошення на зустріч читабельного формату. Усім перехожим роздавали бланк для того, щоб написати «наказ» кандидату в депутати»	Округ 212: «З простенького флаєра, що роздався присутнім, було зрозуміло, що на зеленій галявині виступає вуличний самодіяльний театр, який виступає двічі-тричі щодня перед кожною зустріччю кандидатки в депутати. Показувалась коротка сатирична вистава про те, як беззаконно забирається земля біля будинків, руйнуються дитячі майданчики, а натомість виростають магазинчики або парковки...»
Округ 212: «...була дуже холодно, усім роздавали чай, каву, цукерки, печиво, навіть під час самої зустрічі»	Округ 144: «До початку заходу, кожному учаснику був вручений інформаційний пакет, який містив газету кандидатки, календарик на 2013 рік «Україна – Вперед» і передвиборчу програму кандидатки».
Округ 182: «Проведено дегустацію хліба з цільного зерна»	Округ 22: «Юридичні консультації» (кандидатка та юрист запровадили програму безкоштовних юридичних послуг «Народний адвокат». Виборці часто ними користуються)
Округ 144: «Проводився запис на безкоштовну консультацію до юриста»	

Округ 144: «Зустріч проводилась у спортивній залі школи-інтернату під час підведення підсумків спартакіади на приз ГО «Наш Дім – Полтава»... Кандидат зазвичай проводить свої зустрічі під час таких заходів, як спартакіада, свята, відкриття дитячих майданчиків тощо. На зустрічі приходять батьки й родичі дітей... У кінці зустрічі всі учасники спартакіади (близько 30 дітей) отримали від ГО «Наш Дім – Полтава» подарунки й грамоти із зображенням кандидатів по 144 та 145 округах»	
Округ 144: «Спочатку відбулися гуляння, концерт, а потім виступ кандидата. Усіх присутніх пригощали кашею із польової кухні. Дітям роздавали призи й повітряні кульки, дорослим – п'єзо запальничок до кухонної плити»	

Прояви гендерних особливостей у запитаннях, що ставили виборці кандидатам і кандидаткам

Виборці, у свою чергу, виявили високий рівень активності щодо участі у зустрічах з кандидатом/кою у народні депутати. Так, чоловіки-кандидати в основному збирали аудиторію від 1 до 30 осіб (6 зустрічей) та від 30 до 50 осіб (6 зустрічей), менше було заходів, де присутність виборців становила більше 100 осіб (4 зустрічі).

Жінки-кандидатки збирали менші аудиторії виборців – від 1 до 30 осіб (5 зустрічей). І лише 2 кандидатки, які пройшли моніторинг, зібрали виборців у кількості від 50 до 100 осіб.

Виборці брали активну участь у зустрічах, зокрема у спілкуванні з кандидатами в депутати, висловленні коментарів, доповнень, запитань. Загалом, чоловікам-кандидатам було задано 43 запитання/доповнення/коментарі, а жінкам-кандидаткам – 39 відповідно.

За ступенем емоційності запитання були різнохарактерні – від доброзичливих до агресивних. Нижче наведено розподіл запитань чоловікам-кандидатам та жінкам-кандидаткам за їх емоційним навантаженням (Див. Табл. 4).

«Жінки – це більшість, яка існує на правах меншості».

Лайза Кремер, США

Таблиця 4

**Ставлення до кандидата у народні депутати зі сторони виборців
(кількість запитань)**

Виборці	Агресивні запитання/ доповнення/ коментарі	Нейтральні запитання/ доповнення/ коментарі	Доброзичливі запитання/ доповнення/коментарі
Запитання до чоловіків-кандидатів			
Чоловіки	5	30	8
Жінки	5	19	16
Запитання до жінок-кандидатів			
Чоловіки	3	11	7
Жінки	4	10	11

Чоловіки в основному задавали емоційно нейтральні питання (30 запитань до кандидатів і 11 – до кандидаток). Жінки більш відкриті до прояву доброзичливості, порівняно з чоловіками (16 запитань до кандидатів і 11 – до кандидаток). Приємно відзначити невисокий рівень агресії виборців до кандидатів як жінок, так і чоловіків. Щодо змісту запитань, які задавали виборці, то спектр їх надзвичайно широкий. Це і проблеми в економіці, соціальній сфері, сфері освіти та охорони здоров'я, незадоволення власним рівнем життя, критика реформ, що впроваджуються, проблеми житлово-комунального господарства, тощо. Також піднімалися проблеми окремих родин, які опинились у складних життєвих ситуаціях (наприклад, проблема оформлення пенсії на дитину з особливими потребами, питання щодо конкретної судової справи та ін.).

**Ставлення кандидатів у народні депутати до вирішення питань
гендерної рівності**

У межах спостереження монітори під час зустрічей задавали кандидатам-чоловікам та кандидатам-жінкам наступне запитання: «Як Ви, як кандидат, ставитесь до збільшення представництва жінок у органах влади в Україні і чи вважаєте це потрібним?» У більшості випадків і жінки, і чоловіки, кандидати у народні депутати, позитивно відгукнулися на питання гендерної рівності та погоджуються з необхідністю більш широкого представництва жінок у владі. Однак у їх риторичі присутні традиційні міфи й стереотипи про «турботливу Берекію», «жінку, яка прикрасить собою і допоможе», «чоловіка – голову, а жінку – шию...», тощо. Є окремі думки, що жінки і так керують, тому немає потреби у їх більшому представництві у владі, а також думка про те, що депутати «не поділяються за статтю». Така риторика кандидатів свідчить про їх низький рівень розуміння гендерної проблематики. Нижче наведено окремі приклади відповідей кандидатів:

«Ставитись з повагою до жінок, за рівноправ'я, але зараз час злочинської влади, то ж треба зупинити злочинців, а потім у владу запрошувати жінок» (212 округ, Ч.).

«Не вважає, що потрібне квотування, жінки самі не хочуть йти до влади. Щоб чоловіки могли працювати в політиці, жінки мають їх підтримувати. На округах було мало бажаючих серед жінок поборотися за владу» (212 округ, Ч.).

«Вважаю, що жінки не лише *прикрасять та облагородять парламент, а і привнесуть в практику написання державних законів турботливе материнське піклування про кожного простого виборця*» (144 округ, Ч.).

«Жінки у нас освічені, розумні, дієві. Вони багато знають і багато працюють. Безумовно, зможуть і в парламенті бути корисними. Тільки хто тоді буде займатися нашими дітьми?» (144 округ, Ч.).

«Жінок як представниць прекрасної половини нашої країни, безсумнівно, не вистачає у владі. Вони мають особливий підхід до більшості питань, які чоловіки в деякій мірі не розуміють» (99 округ, Ч.).

«Жінки потрібні у органах влади. Вони є сильними особами і здатні вирішити *серйозні питання, особливо питання материнства, захисту дітей та медицини*» (99 округ, Ч.).

«Ставлення нейтральне. Кандидат *не поділяє депутатів за статтю*. Найважливіше – професіоналізм у роботі, а не стать» (22 округ, Ч.).

«Жінки і так керують. Це чоловіки думають, що керують вони, насправді ж шия керує головою» (212 округ, Ж.).

«Я вважаю це дуже важливим! Адже жінка – це мати, дружина і господиня. Вона піклується не лише про фінансове благополуччя, але і про якість їжі, освіту для своїх дітей, здоров'я сім'ї. Жінка – це *берегиня сімейного вогнища...*» (144 округ, Ж.).

«Жінки повинні бути в парламенті. Інші країни прагнуть до рівності жінок у владі і втілюють це в практику. Інтуїція та широкі погляди допомагають жінкам зорієнтуватись у більшості питань» (101 округ, Ж.).

«Жінки вирішують багато питань. Як матері вони більш відкриті до розгляду таких питань, як питання материнства, соціальний захист людей похилого віку, питання освіти. Жінка як *хранитель сімейного багаття* здатна на багато, тому її масова присутність у владі необхідна» (100 округ, Ж.).

«Чим більше буде жінок в парламенті – тим більше ладу. Жінка як *берегиня* підходить до заданих цілей з різних сторін виважено, прораховуючи ходи, на декілька кроків вперед» (103 округ, Ж.).

Висновки

Отже, у межах проведення моніторингу виявлено наступні факти щодо проведення зустрічей жінками-кандидатками:

- жінки-кандидатки проводять зустрічі з меншою кількістю представників команди та репрезентантів інших організацій;
- вони збирають менші за чисельністю аудиторії виборців, порівняно з чоловіками-кандидатами;
- у своїх промовах жінки-кандидатки, як і чоловіки-кандидати, актуалізують економічні питання (у 7 промовах) та питання розвитку демократії, тощо.

І жінки, і чоловіки-кандидати здійснювали додаткові заходи, щоб заохотити виборців віддати голоси. Причому чоловіки-кандидати і більш винахідливі, і подібні заходи проводять частіше й масовіше. Така активність підтверджує системну роботу виборчих штабів щодо проведення агітації серед виборців. Опосередковано це свідчить також про більше залучення матеріально-фінансових ресурсів на ведення передвиборчої кампанії.

У більшості випадків і жінки, і чоловіки, кандидати у народні депутати, позитивно ставляться до питань ґендерної рівності та погоджуються з необхідністю більш широкого представництва жінок у владі. Однак риторика

кандидатів свідчить про їх низький рівень розуміння гендерної проблематики.

Монітори зазначали про труднощі інформування з питань проведення зустрічей кандидата з виборцями. Таку інформацію найчастіше можна було отримати у виборчому штабі кандидата. Траплялись випадки, коли змінювався час проведення заходу. Так звані «технічні кандидати» виявляли невисоку активність у проведенні зустрічей з виборцями.

Отже, під час моніторингу встановлено факти відмінностей проведення зустрічей з виборцями жінками-кандидатами і чоловіками-кандидатами. Але встановити причини й наслідки такої ситуації на основі отриманої інформації неможливо.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Пріоритетність проблем та завдань, що згадуються у промовах кандидатів у народні депутати (чоловіки)

Проблеми та пріоритетні завдання, на яких фокусують увагу кандидати-чоловіки у своєму виступі перед виборцями	Кількість згадувань у промовах
Захист інтересів жителів територіальної одиниці, від якої обирається. Економічний, соціальний розвиток території (міста, району в місті, тощо), від якого обирається	8
Розвиток демократії, досягнення європейських стандартів	7
Проблеми запровадження пенсійної реформи. Соціальний захист пенсіонерів, інвалідів, ветеранів	5
Створення робочих місць та проблеми безробіття	4
Боротьба з корупцією	3
Захист прав та майбутнє молоді міста (програма житлового будівництва для молоді, освіта молоді, здоровий спосіб життя молодих людей)	3
Дотримання прав дітей: розвиток дитячого спорту, побудова сучасних спортивних споруд	3
Вирішення проблем сфери культури. Розвиток закладів культури	3
Проблеми реформування охорони здоров'я. Доступність медичних послуг для населення	2
Питання захисту української мови	2
Проблеми податкової реформи	2
Екологічні проблеми міста та України	2
Реформа судової системи	1
Боротьба зі злочинністю	1

**Пріоритетність проблем та завдань, що згадуються у промовах
кандидатів у народні депутати (жінки)**

Проблеми та пріоритетні завдання, на яких фокусують увагу жінки-кандидати у своєму виступі перед виборцями	Кількість згадувань у промовах
Політичний кругозір виборців, громадянська відповідальність і дотримання прав людини	7
Економічні проблеми. Підвищення рівня життя українців	7
Проблеми житлово-комунального господарства: розвиток ОСББ, захист прибудинкової території, високі ціни комунальних послуг	3
Створення робочих місць. Дотримання прав тих, хто працює	3
Проблеми запровадження пенсійної реформи. Соціальний захист пенсіонерів і ветеранів	3
Проблеми в освіті: розробка закону «Про престижність професії учителя», закриття шкіл і дитячих садків	2
Захист інтересів жителів територіальної одиниці, від якої обирається. Економічний, соціальний розвиток території (міста, району в місті, тощо), від якого обирається	2
Розпродаж земель	1
Працевлаштування молоді й підтримка молодих сімей	1
Проблеми реформування охорони здоров'я. Доступність медичних послуг для населення	1
Благополуччя і добробут сімей в Україні	1

«Моя порада жінкам: якщо хочете стати сильнішими, не чекайте, коли ваша гідність буде пригнічуватись і зневажатись, більше давайте відпір, навіть, якщо Ви формально не виграєте. Ви виграєте».

Олена Суслова, голова правління Інформаційно-консультативного жіночого центру

Фото зустрічей кандидатів з виборцями

Кандидат Сергій Каплін проводить зустріч з виборцями (144 ВО)

Зустріч кандидата у народні депутати Андрія Матковського з виборцями» (144 ВО)

Кандидат Володимир Сальдо проводить зустріч з виборцями (182 ВО)

ія кандидата у народні депутати Юрія Недужка з виборцями (22 округ)

Зустріч кандидатки у народні депутати Олени Голєвої з виборцями (22 ВО)

Ву
ли
чн
а
ка
мп
ан

Кандидатка Тетяна Монтян проводить зустріч з виборцями (212 ВО)

Кандидат Кирило Куликов проводить зустріч з виборцями» (212 ВО)

РОЗДІЛ 5. ГЕНДЕРНИЙ МОНІТОРИНГ ЗМІ У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ 2012 РОКУ

У рамках гендерного моніторингу парламентських виборів 2012 року проведено гендерний моніторинг друкованих засобів масової інформації, а також створено сайт «Жінки у виборах» (<http://vybory2012.wcu-network.org.ua>), який дозволив зробити зріз Інтернет-простору щодо висвітлення участі жінок у виборчому процесі.

Аналіз ЗМІ проводився із використанням методики, випробованої експертами із Молдови Олексієм Бузу та Василе Кантаржі (Центру «Партнерство для розвитку»), Міжнародний республіканський інститут (IRI), які проводили гендерний моніторинг парламентських виборів у Молдові. Використовувались гендерні особливості кількісних, змістовних та ілюстративних показників публікацій, пов'язаних з виборчим процесом. Зокрема, визначалося кількість публікацій у ЗМІ на виборчу тематику, їх гендерна специфіка та гендерний вимір авторства.

Друковані ЗМІ

Для аналізу преси були обрані три друкованих видання – газети «Урядовий кур'єр» та «Голос України» **як загальнонаціональні, державні видання** («Урядовий кур'єр» – офіційне видання Кабінету Міністрів України, «Голос України» – офіційне видання Верховної Ради України), а також газета «Дзеркало тижня» **як аналітичне всеукраїнське видання, що має авторитет, тираж та користується попитом серед населення**. «Урядовий кур'єр» та «Голос України» – щоденні видання обсягом 16–24 сторінки. «Дзеркало тижня» – щотижневий видання обсягом 16 сторінок. «Урядовий кур'єр» та «Голос України» досліджувалися упродовж місяця перед виборами, тобто упродовж жовтня. Газета «Дзеркало тижня» досліджувалась з серпня до дня виборів 28 жовтня.

Передвиборчі публікації «Урядового кур'єру»

Заявлений тираж – 44510 екземплярів, 16 сторінок (24 з програмою). Загалом, за проаналізований період видання подає вкрай мало публікацій щодо виборів. Із 10 проаналізованих матеріалів, що мають відношення до передвиборчої кампанії, практично всі – гендерно нейтральні – стосуються порядку виборів, ходу підготовки до голосування. У двох матеріалах – спікер – чоловік (обидва рази Микола Азаров, що природно, оскільки газета – офіційний друкований орган Кабінету Міністрів України). У авторстві спостерігається гендерний паритет:

- у 3-х матеріалах – автори жінки;
- у 4-х матеріалах – автори чоловіки;
- у 3-х публікаціях авторство не зазначається (публікуються як редакційні матеріали, так і передруки з інших видань з вказівкою на офіційне джерело).

В «Урядовому кур'єрі» також вкрай мало ілюстрацій передвиборних матеріалів. Із проаналізованих – проілюстровано лише половину. 1 фото – жінки, 1 – чоловіка, 2 – змішаних. Загалом, ілюстрації в «Урядовому кур'єрі» (що не стосуються виборів) відображають загальну тенденцію гендерно-стереотипного змалювання: чоловіки зображуються авторитетними спікерами та коментаторами, їх світлина найчастіше зустрічаються на перших шпальтах, присвячених важливим політичним й економічним темам.

Зображення жінок частіше зустрічаються в ілюстраціях соціальних матеріалів або як «прикраса» до теми. У змішаних ілюстраціях жінки, як правило, «створюють фон для мудрого чоловіка».

Яскравий приклад традиційної «змішаної» світлини – жінки як «фон». (Газета «Урядовий кур'єр», № 197, 27 жовтня 2012 року).

Більше матеріалів щодо виборів та передвиборчої кампанії друкує газета **«Голос України»** (офіційне видання Верховної Ради, заявлений тираж 10000 екземплярів). У проаналізованих за період жовтня газетах, 43 публікації присвячені темі виборів. Повний ґендерний паритет у авторстві: 13 авторів – жінки, 12 – чоловіки. При цьому варто зауважити, що частина матеріалів публікується без підпису, а розташовані вони так, що читачу не зрозуміло – це автор чи авторка готували усі попередні матеріали у підбірці, чи лише один – той, хто підписаний. Щодо змісту та спікерів матеріалів у ґендерному вимірі статистика розподілилась наступним чином:

- більшість (31 матеріал) нейтральні, стосуються різних організаційних моментів виборчої кампанії, роботи спостерігачів, правил голосування, тощо;
- у 10 публікаціях – спікери чи коментатори – чоловіки;
- у 2-х публікаціях – спікери або коментатори – жінки.

Ілюстрування передвиборчих матеріалів в газеті «Голос України» вкрай обмежене. Більшість публікацій не проілюстровані взагалі. У ґендерному розрізі ілюстрування виглядає так:

- 5 зображень чоловіків;
- 5 змішаних зображень;
- 2 нейтральних (без зображення людей).

Ілюстрування передвиборчих матеріалів як в двох зазначених виданнях, так і у ЗМІ загалом підтверджує тезу про «невидимість» жінок на виборах, особливо жінок-кандидаток. Така тенденція прослідковується як в друкованих, так і в електронних ЗМІ, а також на телебаченні.

Газета **«Дзеркало тижня»** (заявлений тираж 31499 екземплярів) аналізувалася з серпня. У 11 номерах видання опубліковано 38 матеріалів так чи інакше пов'язаних з виборами, агітацією і т. д. Більшість з них великі за обсягом, за винятком кількох заміток, що стосуються поточних передвиборчих подій. Щодо авторства – тут знову відстежується ґендерний паритет: 15 авторів – чоловіки, 13 – жінки, в одному матеріалі заявлено авторство чоловіка і жінки, 9 текстів без підпису. Щодо змісту, то картина

загалом повторює окреслену раніше – чоловіки, відповідно до участі у виборчому процесі, згадуються набагато частіше за жінок. Варто зазначити, що незважаючи на вказану тенденцію у передвиборчій кампанії, автори матеріалів у газеті «Дзеркало тижня» абсолютно виважено підходять до висвітлення участі жінок. Так, якщо автор пише матеріал про кандидатів із сарказмом, то останній стосується як чоловіків, так і жінок. Якщо найреальнішим претендентом в мажоритарному окрузі є жінка, її діяльність описується докладно і всебічно. Якщо автор досліджує доходи кандидатів, то докладно розповідає і про статки чоловіків, і про статки жінок.

Утім, оскільки жінок серед кандидатів небагато, природно, що більшість текстів присвячено чоловікам. Цікавим у цьому сенсі є матеріал про роботу партійних виборчих штабів (№ 33, 22–28 вересня). Публікація подана у формі інтерв'ю з керівниками чотирьох штабів найбільших політичних сил. Їх очолюють чоловіки, відповідно – подано їхні фото.

Ситуація з ілюструванням передвиборчих матеріалів не виходить за рамки тенденції «відсутності жінки на виборах», але у «Дзеркалі тижня» помітний вкрай цікавий момент з ілюстраціями, який заслуговує на окремий розгляд. Загалом ілюстрацій до передвиборчих матеріалів не багато – 17 світлих. З них:

- 3 фото нейтральні (без зображень людей);
- 1 фото – змішане (чоловіки і жінки);
- 10 фото чоловіків;
- 3 фото жінок.

Цікаво те, що зображення чоловіків – це, як правило, офіційні портрети учасників виборчих перегонів або авторитетних коментаторів-експертів. А що ілюструють аж ТРИ фото жінки? Лише 1 фото – офіційний портрет Юлії Тимошенко, де показано її звернення до виборців (№ 33, 22–28 вересня, С. 3). Ще одне фото – відоме зображення бабусі, що «переписала хату на kota» (№ 34, 2 вересня – 5 жовтня, С. 2). У матеріалі мова йде про проблеми чоловіків на виборах. І третє фото – ілюстрація до матеріалу про витрати кандидатів на виборчу кампанію (№ 27, 11–17 серпня, С. 1). На картинці – жінка-прибиральниця замітає Хрещатик. Помічено лише одне фото із зображенням чоловіка, зміст якого можна назвати умовно негативним. У номері 38 (27 жовтня – 2 листопада) матеріал про доволі «сумну виборчу кампанію» проілюстровано світлиною, де журналіст спить на підлозі у ЦВК. Як позитив редакції «Дзеркала тижня» хочеться відзначити наступний факт. У 32-му номері газети від 2 вересня – 5 жовтня, на третій сторінці опублікована велика мапа України із статистичною інформацією про кандидатів-мажоритарників в усіх округах. Серед іншого, в ілюстрації **вказано і гендерний розподіл кандидатів.**

Інтернет-простір

Висвітлення діяльності жінок-кандидаток у передвиборчій кампанії загалом також відслідковувалось в Інтернет-просторі. Ситуація схожа із друкованими ЗМІ. Інформацій про кандидаток мало, ілюстрацій – ще менше. Особливо яскраво це помітно на сторінках політичних веб-ресурсів, що постійно ілюструються. Переважна більшість передвиборчих новин і матеріалів – про чоловіків, вони виступають героями і спікерами, тексти супроводжуються їх світлинами як до виборів, так і після.

У Харкові знайшовся зниклий экс-кандидат від Батьківщини
За інформацією довіреної особи экс-кандидата Анатолія Роснянського, раніше здоров'ю та життю Андрія Ільгова була загроза, і він повинен був ховатися.
детальніше Сьогодні, 11:11

Гриценко: Опозиція проведе люстрацію в своїх рядах
У майбутньому Об'єднана опозиція Батьківщина проведе люстрацію в своїх рядах, заявив один з лідерів Об'єднаної опозиції Анатолій Гриценко.
детальніше Сьогодні, 10:39

Гриценко: Батьківщина, Свобода та УДАР у понеділок оголосять план подальших дій
У суботу, 10 листопада, в ефірі 5 каналу один із лідерів Об'єднаної опозиції Анатолій Гриценко заявив, що в понеділок головні опозиційні сили оголосять план подальших дій для недопущення фальсифікації парламентських виборів.
детальніше Сьогодні, 00:10

П'ять членів ЦВК в окремому документі вказали, що не вважають вибори до ВР демократичними
П'ять членів ЦВК України з п'ятнадцяти підписали протокол про результати голосування по багатомандатному загальнодержавному округу з окремою думкою. детальніше Вчора, 22:01

**Що потрібно знати, підписывая
гаишный протокол**

УКРАЇНСКА ПРАВДА

**Гриценко не бив Яценюка і
сподівається, що "уродів" у
списку буде мало**

- "Регіоналу" не сподобалися члени ЦВК з особливою думкою 15:44
- "Батьківщина": члени ЦВК стали співучасниками злочину 15:21
- Шаповал попросить покарати суддів, через яких перемогла Засуха 15:02

pravda.com.ua

Анекдоти й карикатури

Українська Атлантида
- Пропащий невідомо куди Янукович
неожачено напався на Кипрі. - Федорович как украинская ...
8 листопада, 13:50 Independent (переклад ІноПресса)
Всі анекдоти й карикатури

Сторінка-веб-сайту «Корреспондент»

Азаров відкрив станцію метро "Плодотвор" і пообіцяв за два роки метро на Троєщині
Микола Азаров пообіцяв реалізувати мрію киян, та об'єднати найближчим часом Троєщину та центр міста....

2012-10-25 12:21:18
Усі зустрічі Азарова з простими людьми - зрежисовані - активіст
Не вірю, що між простою людиною і нинішнім президентом чи прем'єром може відбутися непоказуний діалог. Про це Gazeta....

2012-10-25 11:59:43
Експерт на 99 % впевнений, що після виборів будуть звільнення чиновників
Після парламентських виборів у виконавчій владі відбудуться звільнення. Про це в коментарі Gazeta....

2012-10-25 11:50:03
Развожаєва вивозили силові служби інших країн - МВС
У відношенні російського опозиціонера Леоніда Развожаєва на території України діяли не злочинні елементи, а силові ...

**На Рівненщині розвалюється хата в якій народився
екс-президент
Леонід Кравчук**
65 Переглядів: 9464

**Ярослав Мазурок
роззурився перед
самогубством**
149 Переглядів: 36946

**"Треба по п'ять
гривень давати
вчителі, якщо
хочеш вийти в
туалет"**
78 Переглядів: 8190

Сторінки веб-сайту Gazeta.ua особливо красномовні у гендерній ілюстрації виборів, оскільки усі анонси публікацій супроводжуються світлинами

Якщо вже робити перевибори, то у всіх спірних округах - експерт
Якщо вже оголошувати перевибори, то по всіх округах, де були спірні питання. Про це Gazeta....

06.11.2012 16:25
Опозиція повинна не губернаторів звільняти, а брати на себе управління країною - Данилюк
Опозиційні сили не повинні ставити вимоги про звільнення з посад голів обласних адміністрацій, оскільки це нічим не ...

2012-11-06 16:21:59
Після виборів на Черкащині деякі чиновники самі вирішили звільнитися
У Черкаській області розпочався процес звільнень голів районних державних адміністрацій....

2012-11-06 16:10:51
Опозиція вимагає звільнити губернаторів
Для того, щоб остаточно завершити виборчу кампанію, опозиція вимагає звільнення з посад голів обласних адміністрацій, ...

Ваха Переглядів: 5369

**5 Сирійські повстанці самі найструють
броньовики** Переглядів: 4095

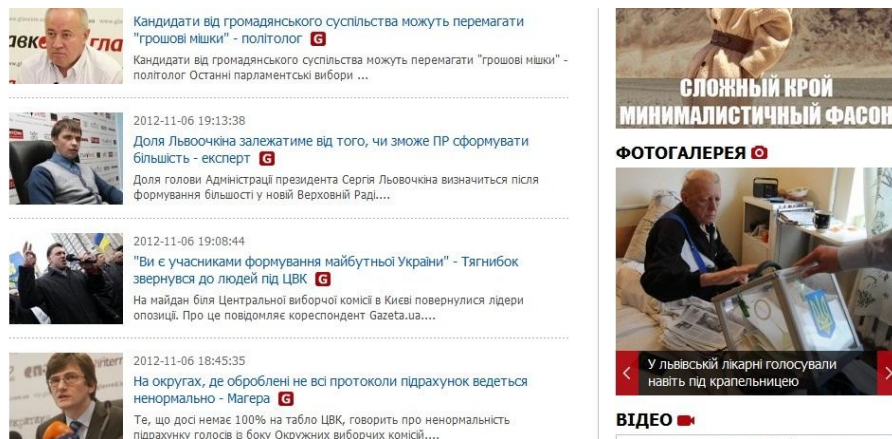
ГОЛОСУВАННЯ

Що є головним атрибутом незалежності України?

- ☐ українська мова
- ☐ прапор
- ☐ герб
- ☐ гімн
- ☐ гривня
- ☐ усе вище перелічене
- ☐ інше

Голосувати **Переглянути**

Сторінка веб-сайту Gazeta.ua

Сторінка веб-сайту Gazeta.ua

Гендерну рівність у передвиборчій кампанії можна відзначити лише у двох сферах: авторстві матеріалів та скандалах і «чорній рекламі». Прикладів таких багато. Найвідоміші – скандал у Луцьку з Оленою Голєвою, проти якої поширили листівки з наклепом, наче вона гермафродит, проілюструвавши їх відфотошопленими зображеннями.

Ще один приклад – аматорський відеоролик проти Оксани Юринець у Львові. Кустарно «зліплене» відео наче зводить роль кандидатки до єдиного висновку: «нормальна баба» за оцінкою підлітків (так, наче жінка немає ніяких досягнень окрім того, що вона нормальна).

Більше того, кандидатки самі застосовували проти себе «негативну рекламу». Так Тетяна Монтян поширила сумнівний за змістом рекламний плакат (С. 55).

«Жінки – це більшість, яка існує на правах меншості».

Лайза Кремер, США

А кандидатка Тетяна Чорновіл відверто заявляла, що сама створює скандали навколо свого імені (її облили фарбою, вона затримала машину з контрагітацією проти себе, тощо), оскільки у неї немає грошей на позитивну рекламу.

Жодна з цих жінок не потрапила в Раду, що свідчить про кілька важливих моментів:

- «чорна антиреклама» «б'є» кандидаток-жінок більше, ніж кандидатів-чоловіків;
- в агресивній політичній боротьбі чоловіки застосовують проти конкурентів-жінок стандартні методи, дотримуючись таким чином паритету;
- жінки не шукають власних методів агітації, а наслідують чоловіків, навіть якщо приклади відверто невдалі чи негативні.

Також гендерний паритет відслідковувався у післявиборчих публікаціях, оскільки кандидатки, як і колеги чоловіки, були замішані у скандалах. Крім того, багато скандальної інформації щодо жінок з'явилося у зв'язку з підрахунком і перерахунком голосів на проблемних дільницях. Причому тут жінки часто-густо приймають на себе ударно-негативну роль. Яскравий приклад – скандал у 194-му окрузі (м. Черкаси), де Леся Оробець боролася з головою комісії Ольгою Козько проти кандидатки Валентини Журавської, захищаючи таким чином перемогу кандидата-чоловіка.

Як жінки захищають чоловіків: "Леся Оробець витягла печатку з грусів голови комісії"

президента дати їм округ в Черкасах. Вони пообіцяли, що покладуть перемогу йому під

Кандидат від Об'єднаної опозиції підприємець 59-річний Микола Булатецький на окрузі №194 у Черкасах переміг із розривом 12 тис. голосів самовисуванку, президента заводу "Азот" Валентину Жуковську. Центровиборчком збирається провести на цьому окрузі перевибори.

— Рішення ЦВК злочинне, — говорить Микола Іванович. — За підсумковими протоколами порушення були лише на одній дільниці з 83. Чому точиться така боротьба за ваш округ?

— Група Фірташа — Львовчикіна — Хорошковського просила

ВИБОРИ 2012: ГЕНДЕРНИЙ ЗРІЗ

- виборчі списки
- передвиборчі програми
- партії

читати

ВИБОРЧІ ОКРУГИ

- кандидати
- карта округів

КАЛЕНДАР ВИБОРЦЯ

2012

Невдалим прикладом самореклами можна вважати кампанію Наталії Королевської і її партії «Україна – Вперед». Наявність достатнього ресурсу та можливостей у кандидатки не дали їй жодного результату, адже був відсутній грамотний підхід у використанні цих ресурсів. Партія Королевської, незважаючи на потужну рекламу, зазнала на виборах нищівної поразки.

Проблема нестачі ресурсів у жінок-кандидаток часто унеможливає якісну рекламу – кандидатки не мають можливості наймати фахівців і в результаті отримують невдалу рекламну кампанію.

Висновки:

- Діяльність жінок-кандидаток у виборчому процесі висвітлювалась у ЗМІ пропорційно до їхньої участі у виборчому процесі.
- Жінки-кандидатки самі не готові до співпраці зі ЗМІ, не заявляють про себе, недооцінюють роль публічності та упізнаваності імені.
- Жінки-кандидатки, які розуміють роль самореклами, невдало наслідують приклад чоловіків-політиків і не висувають власних грамотних підходів у цій сфері.
- Передвиборча кампанія у ЗМІ не додала жінкам шансів на більш ширшу участь у політичних процесах.

Отже, враховуючи надзвичайно важливу роль ЗМІ у виборчому процесі, вплив політичної реклами різного роду на виборця, найближчим часом доцільно донести до потенційних кандидаток інформацію про важливість реклами, самореклами, зв'язків зі ЗМІ, та навчити їх грамотній популяризації з використанням ефективних методів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ГЕНДЕРНОГО МОНІТОРИНГУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ

Гендерний моніторинг парламентських виборів в Україні був проведений вперше. Це піонерський мережевий моніторинг, сутність якого полягала у кількісній та якісній оцінці гендерної складової виборів до Верховної Ради України 2012 року, а саме гендерного компоненту передвиборчих програм партій та їх списків, медіа-компоненту виборчої кампанії 2012 року, гендерного моніторингу програм кандидаток по одномандатних округах, зустрічей кандидатів із виборцями, популяризація проблеми доступу та участі жінок у виборах. Стратегічна ціль гендерного моніторингу – збільшення представництва жінок у владі.

Парламентські вибори - 2012 не відповідали демократичним критеріям. Додатковим підтвердженням цього є й перевибори на 5 виборчих округах. До Верховної Ради України сьомого скликання обрано 43 жінки, що складає 10 % від усіх 445 зареєстрованих ЦВК. Експерти зазначали, що перехід до виборчої системи з мажоритарною складовою знизить шанси представництва жінок у парламенті. Цей висновок підтвердився, оскільки за партійними списками потрапило майже двічі більше жінок (28), ніж за одномандатними округами (15). Жінкам легше потрапити у парламент за наявності політичної волі партій включати їх у прохідну частину списку.

Відзначимо головне, 10 % жінок в українському парламенті – це найбільше представництво за всю історію незалежності. Ці вибори були останнім шансом виправити ситуацію по досягненню 30 % частки жінок на усіх рівнях влади. Згідно з міжнародними зобов'язаннями, Україна знову буде мати парламент із домінуючим «чоловічим» представництвом.

Законодавчі норми для забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок мають декларативний характер і потребують удосконалення з метою їх реального виконання. Моніторинг підтвердив необхідність введення на законодавчому рівні спеціальних механізмів («гендерного квотування», «позитивних дій») для збільшення представництва жінок у виборних органах різних рівнів. Громадські організації постійно висловлюють потребу українського суспільства щодо запровадження квот. Є прихильники такого підходу і серед деяких політичних партій.

На виборах 2012 року спостерігалась низька видимість жінок-кандидаток. Жінки у цьогорічних виборчих перегонах умовно розділилися на дві основні категорії: «видимі» і «невидимі». «Видимих» виборець найчастіше бачив у складі виборчих комісій, агітаторів, спостерігачів, простих партійних функціонерів. Жінок використовували як технічних кандидатів для збільшення представництва при формуванні дільничних комісій на користь того чи іншого кандидата, а часто тієї чи іншої партії. Жінки складали 56 % всіх членів окружних виборчих комісій. У 225 ОВК 106 жінок виконували обов'язки голів, 114 – заступників голів та 155 – секретарів ОВК. 4-ро з 15-ти членів ЦВК – жіночої статі, включаючи одного з двох заступників голови, а також секретаря комісії¹⁸.

---

¹⁸ Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДПІЛ. Проміжний звіт №1 (12–28 вересня 2012 р.)

Виборці більше 70-ти виборчих округів не побачили жінок-кандидаток. У Рівненській області на п'яти одномандатних округах не було представлено жодної кандидатки. Єдиний округ, де частка жінок складав 50 % – це 93 ОВК Київської області. Якщо на старті виборчої кампанії таких округів було 55, то на завершення – 70.

Мережа громадського контролю за ґендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року визначила «дружні» й «недружні» області до жінок-кандидаток. Рейтинг областей визначився наступним чином:

ТОП областей, «дружніх» до кандидаток-жінок:

1. Київська область.
2. Чернігівська область.
3. Автономна Республіка Крим.

ТОП областей, «недружніх» до кандидаток-жінок:

1. Рівненська область.
2. Закарпатська область.
3. Волинська область.
4. Запорізька область.

Не лише сексистські й стереотипні висловлювання: «жінка в політиці – це вже не жінка», «за всієї моєї поваги до жінок – не жіноча справа проводити реформи», «політика – брудна справа», «у політику ідуть нещасні, обділені увагою і турботою жінки», «бережіть жінку – джерело благополуччя чоловіків», «жінка в політиці? Для чого? Є ж природне призначення жінки», «я б не хотів мати жінку-депутата. А як же ж діти, чоловік?» тощо стали причиною меншої кількості жінок-кандидаток на виборах 2012 року. Окрім цього, до означеного переліку можемо віднести економічне збіднення в цілому, економічну залежність жінки від чоловіка, нерівноправний розподіл сімейних обов'язків, недовіра до жінки як політика, негативний образ жінки-політика, недостатньо солідаризований жіночий і ґендерний рух, відсутність центрів політичної освіти населення, стан політичних партій й демократії загалом і таке інше.

Найбільшою проблемою у популяризації «жінок у виборах» були самі жінки-кандидатки. Про багатьох із них часто-густо неможливо було віднайти інформацію, окрім офіційних кількох речень на сайті ЦВК. Зустрічі представників Мережі різних регіонах та проведені прес-клуби підтвердили, що жінки-кандидатки мають низькі ресурсні можливості. Наприклад, кандидатка-мажоритарниця Віра Маслак у Полтаві розповіла про свою тактику ведення кампанії. Вона приходила на зустрічі, організовані командою потужного фінансового кандидата і намагалась донести свою програму виборцям. Завершувалось усе бійками і криками. Пані Маслак каже: «А що робити? Як донести свої ідеї виборцям? Я не маю ресурсу...». Жінки-кандидатки акцентували увагу на тому, що партійні штаби більшу підтримку надавали чоловікам-кандидатам, оскільки вважали їх прохідними.

Жінки складають більшість серед осіб з вищою освітою, але в Україні відсутній соціальний ліфт для просування кращих і здібних.

Потужно фінансові кандидатки мали кращий доступ до медіа. Але не усі виборчі кампанії з наявним ресурсом мали успіх. Найдорожча кампанія, згідно із підрахунками рекламистів, за розслідуванням журналу «Український тиждень»¹⁹, була у партії «Україна – Вперед». Ціна одного голосу виборця

---

¹⁹ Завдання партії виконано // Український тиждень.- №45 (262) 9-15 листопада 2012 р. – С. 19

склала більше \$332. Наявність фінансів важлива, але, все-таки, не визначальна у досягненні результату. Наприклад, Галина Герєга, округ № 215, яка ввійшла в двадцятку найбагатших кандидатів у народні депутати, не отримала мандату²⁰. У доступі жінок до виборчого кампанії простежується також і тенденція «клановості».

Залучення популярних осіб, таких, як Таїсія Повалій (Партія регіонів), сестер Тельнюк (партія «Собор»), письменниці Марії Матіос (УДАР) – виграшний хід. Але народний депутат – це, перш за все, законотворець, експерт у підготовці і прийнятті рішень. І якщо у Марії Матіос та сестер Тельнюк чітко спостерігалась попередня активна громадська позиція, участь у політичних заходах, то Таїсія Повалій до виборів 2012 року займалась виключно естрадно-концертною діяльністю.

Ще одна когорта яскравих жінок, «опініон-мейкерс» – Тетяна Чорновіл та Ольга Герасим'юк, які кандидували по одномандатних округах. Відомим особам легше, з одного боку, оскільки є економія на упізнаванність. Але з іншого боку, проти них застосовується жорстока боротьба конкурентів, спрямована практично на знищення. Яскравий приклад – Тетяна Чорновіл. Чорний піар, використання негативного морально-етичного образу – частина вітчизняна практика. До жінок в українському суспільстві здавна ставилась вища моральна планка, ніж до чоловіків. Кандидати як жінки, так і чоловіки не завжди дотримувались етичних принципів у веденні виборчої кампанії й діяли на межі порушення законодавства. Водночас жінки не шукали власних методів агітації, а наслідували «чоловічий» стиль, навіть якщо приклади відверто невдалі чи негативні.

Не усі жінки-кандидатки були «гендерно-чутливими», що є характерним для українського суспільства в цілому. «Незважаючи на те, що жінок у політиці мало, вони впливають на політику і на всі галузі суспільного життя через чоловіків», – таку думку висловила Т. Монтян²¹. Вона не єдина публічна особа, яка тиражує популярну тезу про те, що «чоловік-голова, жінка-шия». Хоча окремі кандидатки, зокрема Ірина Геращенко, чітко демонструвала свою позицію щодо важливості гендерної рівності. Вона була у списку «УДАРу», програма якого декларує тезу про забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків.

Перша спроба гендерного моніторингу зустрічей кандидатів з виборцями показала, що для об'єктивного результату такої роботи потрібні значні ресурси, але цю роботу варто проводити, оскільки вона має не лише аналітичну, але й просвітницьку складову.

Незважаючи на те, що за останні два роки в Україні спостерігається регрес у просуванні гендерної рівності, ми відзначаємо, що питання участі жінок у виборах 2012 року дещо прорвало інформаційну блокаду. Прес-клуби, конференції, круглі столи, на яких акцентувалася увага на актуальних питаннях участі жінок у виборчому процесі, потрапляли у популярні ЗМІ. Вітчизняні медіа стали частіше звертати увагу на означену проблему і писати про неї, чого раніше не спостерігалось. Наповнення контентом сайту «Жінки у виборах» (<http://vybory2012.wcu-network.org.ua/>) на початках було проблемним, але із поступовим входженням виборчої кампанії у активну

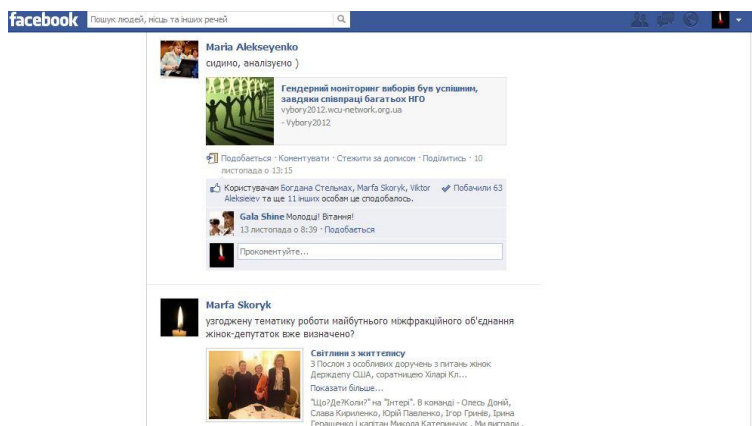
²⁰ http://forbes.ua/nation/1334887-20-samyh-bogatyh-kandidatov-v-narodnye-deputaty?utm_source=BigmirMain&utm_medium=LastNews&utm_campaign=Forbes

²¹ <http://gazeta.ua/articles/politics/zhinki-vplyvayut-na-politiku-cherez-cholovikiv-jim-u-parlament-ne-treba-montyan/458156>

фазу «жіноча» тема стала помітнішою в інформаційному просторі. Основна мета інтернет-сторінки – популяризувати жінок-кандидаток до Верховної Ради, зробити їх більш «видимими» для виборця. Цей сайт – єдиний тематичний інформаційний продукт у висвітленні гендерної теми в ракурсі вітчизняної політики чи виборів.

Швидкий ріст популярності соціальних мереж дозволив активному його використанню у виборчій кампанії. Крім інформування, дискусійних майданчиків уперше в цій парламентській виборчій кампанії використовувався збір коштів кандидатами через соціальні мережі. Просуванню ідеї збільшення представництва жінок у органах влади сприяла група «Жінки у виборах» на Фейсбук, яка створилась під час реалізації проекту «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012» й стала майданчиком для дискусій та публічного обговорення для представників різних регіонів, політичних партій, громадських діячів, депутатів, кандидатів у депутати.

Із 202 політичних партій України, зареєстрованих Міністерством юстиції України, брали участь у виборах до Верховної Ради України по загальнодержавному багатомандатному виборчому округу 22. ЦВК зареєструвала 22 виборчі списки партій, де було загалом 2643 кандидати та 3130 мажоритарників включаючи 1429 самовисуванців. Жінки склали 949 кандидатів, з них 528 кандидаток балотувалось за пропорційними списками, а 421 – в одномандатних округах. Жінки очолювали лише два пропорційні списки. Усього суб'єктами виборчого процесу було 87 політичних партій, які висунули на парламентські вибори хоча б одного кандидата. Партійні

структури змушені брати участь у виборчих перегонах, оскільки їх до цього спонукає законодавство, бо партія, яка не бере участь у виборах, може позбавитись державної реєстрації.

Лише дві партії – «УДАР» і Партія регіонів – ввели у свої передвиборчі програми положення про підтримку гендерної рівності. У більшості виборчих програм партій перше місце відводиться питанням економіки та соціально-економічного розвитку. Лише на другому місці серед пріоритетів висувуються питання демографії, сімейної політики, поєднання сімейних обов'язків зі службовими²².

У вітчизняному просторі проблемним залишається перспектива функціонування «жіночих» партій. У загальнодержавному багатомандатному окрузі вони були відсутні. Причиною тому є і достатньо висока грошова застава для реєстрації. Партія «Солідарність жінок України» висунула 7 кандидатів по мажоритарних округах, у тому числі 6 жінок, але не мала успіху на виборах 2012 року.

Під час моніторингу з'ясувалось, що переважна більшість вітчизняних політичних партій навіть у передвиборчий період не готова демонструвати свою комунікаційну відкритість із представниками громадськості. Мережа громадського контролю за гендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року надіслала до старту офіційної виборчої кампанії листи політичним партіям із питаннями про участь жінок на виборах, виконання міжнародних та вітчизняних зобов'язань щодо прав людини, ставлення до гендерного квотування. Відповіді отримали лише від 5-ти: Комуністична партія України, Соціалістична партія України, партія «Демократичний Альянс», «УДАР», «Солідарність жінок України».

«Старі» ліві й новітня центристська партія України мають належну комунікацію із організаціями громадянського суспільства та підтримують ідею впровадження тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення досягнення фактичної рівності між чоловіками та жінками у парламенті України. Ліві партії підтвердили світову практику готовності впроваджувати ідеї гендерного паритету у свою діяльність. Соціал-демократичні й екологічні партії світу більше просувають жінок на вищий рівень прийняття рішень, ніж партії «правого» спектру. Нова партія, «Демократичний альянс», першою застосувала партійний список «блискавка» (Zipperlist), тобто почергове формування виборчого списку жінка-чоловік. Її новація була ще й в тому, щоб зібрати кошти на виборчу кампанію та реєстрацію виборчого партійного списку від громадян. На жаль, коштів були зібрано недостатньо, але ця політична сила залишиться піонером фінансової відкритості у новітній історії України.

Політичні партії існують у тій самій системі координат, що й усе суспільство. Ставити до них надвимоги – нереально і шкідливо, бо демократія неможлива як без виборів, так і без потужної конкурентної партійної системи. У громадських організацій і партій різні функції. Перші – контролюють, інформують, активізують, займаються просвітою та освітою громадян. Другі, крім основного завдання – завойовувати владу, виражають і формують політичну волю громадян через загальнонаціональні програми

---

²² <http://www.unian.ua/news/531221-55-majoritarnih-okrugiv-obiyslis-bez-predstavnikov-prekrasnoji-stati.html>

суспільного розвитку. Саме тут і закладена основа майбутньої ефективної співпраці між ГО і партійними структурами.

Велика роль у дотриманні демократичності й прозорості у виборчій кампанії 2012 року та у день голосування належить міжнародним спостерігачам. Останні зустрічались із регіональними та всеукраїнськими громадськими діячами, партіями, кандидатками і серед усіх інших виокремлювали питання участі жінок у виборах як частини демократичного процесу. Важливим для інформування громадськості були їх проміжні звіти щодо виборчого процесу.

Сучасний стан демократії в Україні сприяє розвитку готовності громадських організацій, активних громадян, експертів до солідарних «мережених» дій. Різномасштабна моніторингова діяльність виборчого процесу має бути постійною його складовою. Демократія не може утвердитися сама собою. Це щоденна діяльність. Участь жінок у виборах і владі загалом – загальна складова розвитку демократії, тому діяльність Мережі громадського моніторингу за ґендерною рівністю триватиме й надалі.

«Я думаю, що необхідно допомагати один одному. І я вірю, що в пеклі є спеціальне місце для жінок, які не допомагають один одному».

Мадлен Олбрайт, американський дипломат, постійний представник США при ООН, экс-Державний секретар США

ПУБЛІЧНА СОЦІАЛЬНО-МИСТЕЦЬКА АКЦІЯ «ПРОХІД ДО ПАРЛАМЕНТУ»,

21 жовтня 2012 року, м. Київ

21 жовтня 2012 року по вулиці Андріївський узвіз відбулась соціально-мистецька акція «Прохід до парламенту», на якій громадські організації та митці, за підтримки Головного управління у справах сім'ї, молоді та спорту Київської міської державної адміністрації, намагались привернути увагу простих перехожих до необхідності збільшення присутності жінок у владі.

Організатори акції занепокоєні низькою кількістю жінок у прохідних списках політичних партій та їх представництвом серед мажоритарних кандидатів. «Рівноправна участь жінок і чоловіків у політичному житті та на вищих щаблях державного управління є не лише вимогою елементарної справедливості та демократії, але і необхідною умовою досягнення рівності у суспільстві, просування ґендерно-чутливої політики до інших сфер життя. Несприятливе становище України за цим індикатором (Цілі Розвитку Тисячоліття) визначається низьким представництвом жінок у парламенті. Протягом усього періоду незалежності України воно не перевищувало 8 %. Водночас, у середньому по Європейському Союзу, жінки посідають близько 30 % парламентських місць, а в країнах Північної Європи, яким вдалось досягти найбільшого прогресу в сфері ґендерної рівності, навіть більше (в Швеції – 47 %, Нідерландах – 42 %, Норвегії – 39 %)\», – зазначила одна з організаторів акції, начальник Головного управління у справах сім'ї, молоді та спорту КМДА Валентина Коляда.

Громадські організації та митці намагались привернути увагу суспільства до проблеми та спонукати виборців подумати, як вони можуть допомогти забезпечити рівні можливості для жінок в Україні. «Наша акція підтвердила результати досліджень, за якими більшість українських виборців не задумуються над тим, якої статі народні депутати представляють наші інтереси в парламенті, і що жінки й чоловіки насправді мають різний досвід, кожен з яких є важливим для законотворчої діяльності», – зауважила одна з ініціаторів акції, координатор Мережі громадського контролю за ґендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року, Оксана Ярош.

Акція була розрахована на перехожих, тобто тих осіб, які проходили Андріївським узвозом й не вимагала обов'язкової явки учасників. Думки, враження, ідеї були втілені на картинах і фліп-чартах. Крім того, роздавались буклети «Жінка в політиці – гармонія в суспільстві». Під час акції прості перехожі за допомогою професійних митців у вигляді майстер-класу створили 10 картин, на яких відобразили власне ставлення до жінок і чоловіків в парламенті. Як результат, професійні художники перетворили картини на завершений художній твір. Ідея та виконання належить Олександрові Никитюку, ВОГО «Лабораторія актуальної творчості».

Організатори акції подарують ці картини лідерам фракцій у парламенті 7-го скликання, щоб на майбутніх виборах вони не забули залучити до участі у виборчих перегонах більше жінок і готували жінок-партійців до активної лідерської діяльності.

Організатори акції: ВГО «Жіночий консорціум України», МГО «Школа рівних можливостей», ВОГО «Ґендерний центр», ВОГО «Відкрите суспільство» та інші учасники Мережі громадського контролю за ґендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року.

У акції взяли участь біля 3000 учасників.

Партнери: Головне управління у справах сім'ї, молоді та спорту Київської міської державної адміністрації, Київський міський центр сім'ї «Родинний дім».

Захід проводився в рамках проекту «Ґендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Погляди учасників заходу не обов'язково збігаються із офіційною позицією уряду США.

**Фото з публічної соціально-мистецької акції «Прохід до парламенту»
21 жовтня 2012 року**

РЕКОМЕНДАЦІЇ ГЕНДЕРНОГО МОНІТОРИНГУ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2012 РОКУ

Підготовлені за результатами діяльності Мережі громадського контролю за гендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року, узагальненої під час підсумкової зустрічі, що відбулась 10 листопада 2012 року, м. Київ за сприяння ГО «Інститут демократії та соціальних процесів».

Виходячи із результатів гендерного моніторингу та діяльності Мережі громадського контролю за гендерною рівністю на парламентських виборах 2012 року рекомендуємо:

Політичним партіям:

Для досягнення гендерної рівності у політичній сфері в Україні підтримати законодавче закріплення гендерного квотування (позитивні дії), для чого внести відповідні зміни до законів про вибори депутатів усіх рівнів або врахувати гендерні квоти під час ухвалення нового Виборчого кодексу.

Розвивати програми підтримки жінок-активісток політичних партій. Вмотивовувати до використання наявних інформаційних ресурсів для популяризації жінок-політиків, наприклад, Інтернет-портал «Жінки у виборах»: vybory2012.wcu-network.org.ua тощо.

Проводити навчання з прав людини та гендерної рівності для всіх активістів партії, особливо для їх керівного складу. Організовувати та проводити внутрішньопартійні дискусії з окремих питань чи комплексу питань гендерної рівності, у тому числі й у регіонах, щодо підвищення ефективної партійної політики відносно гендерної рівності, що сприятиме розгортанню демократичної політичної конкуренції. Розробляти внутрішні механізми, які сприятимуть забезпеченню справедливого розподілу місць кандидаток/ів на виборах всіх рівнів, наприклад, квоти, стандарти з гендерної рівності тощо. Формувати списки кандидатів і кандидаток з урахуванням збалансованого представництва обох статей, відповідно до Закону України про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Готувати програми партій та партійні платформи з урахуванням гендерного підходу. Рішення ухвалювати з урахуванням їх впливу на життя жінок і чоловіків. Уникати порушення вимог законодавства по забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в матеріалах передвиборної агітації.

Вести змістовний діалог з громадськими організаціями, аналітичними центрами та науково-дослідними інституціями щодо механізмів покращення якості партійних програм і підвищення партійної політики передусім у частині забезпечення гендерної рівності.

Верховній Раді України:

Внести зміни у виборче законодавство щодо обов'язкового повідомлення кандидата у народні депутати в окружну виборчу комісію про зустрічі з виборцями. Така норма наявна у Законі України за № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року, але у чинному Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року за № 4061-VI така норма відсутня.

Сприяти створенню парламентських структур (груп, комітетів, комісій) для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Центральній виборчій комісії України: Ініціювати введення гендерно-дезагрегованого підходу до збору та узагальнення інформацією про кандидатів/ок у депутати всіх рівнів Центральною виборчою комісією.

Формувати склад Центральної, окружних та дільничних виборчих комісій із урахуванням гендерного паритету.

Здійснювати контроль за дотриманням всіма суб'єктами виборчого процесу та процесу референдуму вимог законодавства щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Громадським організаціям та науково-дослідним інституціям:

Продовжити практику проведення ґендерного моніторингу виборчого процесу та здійснення аналітичних досліджень із з'ясування причин ґендерних відмінностей у проведенні виборчих кампаній кандидатками/ами з метою подальшого збільшення представництва жінок у владі.

Започаткувати моніторинг реалізації партійних програм та програм кандидаток з погляду дотримання і виконання ними передвиборчих обіцянок щодо прав людини та забезпечення рівності.

Продовжити співпрацю і налагодити ефективну комунікацію з політичними партіями, які поділяють принципи прав і свобод людини, справедливості, демократії.

Важливий розвиток внутрішньопартійної демократії з огляду на формування ґендерно-збалансованих виборчих списків кандидатів.

Активна громадськість має виховувати у партійних об'єднань відкритість і прозорість шляхом обміну інформацією, спільними діями, якщо у них ціннісні орієнтири збігаються.

Посилювати громадський тиск на партійну і політичну еліту України щодо прийняття Виборчого кодексу, оскільки проблема рівної участі жінок у виборах пов'язана із загальним станом демократії, виборчих норм і процедур, та покращенню виборчого процесу.

Сприяти залученню жінок у активний політичний процес. У сьогоденних українських реаліях, коли старим обличчям виборці не довіряють, а по-справжньому нових вкрай мало, маємо усі передумови створити «нове обличчя» – грамотної, поміркованої, відповідальної жінки-політика. Досягти цього можна шляхом поширення інформації серед потенційних учасниць виборчого процесу на всіх рівнях. Інформація може поширюватися різноманітними шляхами – інформаційні буклети, відеоролики з рекомендаціями фахівців, тематичні семінари, навчання, зустрічі з діючими жінками-політиками.

Налагоджувати сталу співпрацю з новообраними депутатками Верховної Ради України, фракціями, жінками – потенційними кандидатками для подальшого розвитку демократичного суспільства.

Продовжити інтенсивну просвітницьку діяльність з ґендерних питань для підвищення загального рівня обізнаності всього суспільства. Особливої важливості набуває ґендерна обізнаність експертів та НГО, які моніторять виборчий процес.

Продовжити функціонування сайту «Жінки у виборах», який є єдиним в Україні тематичним інформаційним ресурсом, що дозволяє систематично представляти результати ґендерного моніторингу ЗМІ, участі жінок у політико-виборчому процесі, специфіки їх діяльності на виборних та адміністративних посадах й інші тематично близькі питання. Здійснювати просування ідей ґендерної рівності через соціальні мережі, особливо Фейсбук, оскільки у Інтернет-комунікацію задіяні особи з активною життєвою позицією, що формують громадську думку й поза межами Інтернет-простору.

Продовжити консолідацію зусиль усіх громадських організацій з різних регіонів України, обмін досвідом для проведення скоординованих мережових кампаній громадського моніторингу та контролю за діяльністю представницьких органів влади.

Науково-популярне видання

**Гендерний моніторинг
парламентських виборів
2012 року**

Літературна редакція: Тетяна Жалко
Верстка і упорядкування: Галина Єрко
Дизайн обкладинки: Ірина Маліневська

Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Bookman Old Style. Друк цифровий.
Наклад 100 прим.

Вид-во «Волинська мистецька агенція «Терен»
43025, м. Луцьк, Головоштамт, а/с 157
Ел. пошта : teren.lutsk@gmail.com

Свідоцтво Державного комітету
Телебачення і радіомовлення України
ДК № 1508 від 26.09.2003 р.

Виготовлено у друкарні ВМА «Терен»

Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року. –
Луцьк : ВМА «Терен», 2012. – 68 с.

Аналітичний звіт «Гендерний моніторинг парламентських виборів 2012 року» розкриває гендерну складову виборів до Верховної Ради України 2012 року, а саме гендерний компонент передвиборчих програм партій та їх списків, медіа-компонент виборчої кампанії 2012 року, гендерний моніторинг кандидаток-мажоритарниць, гендерний моніторинг зустрічей кандидатів із виборцями. Збірник містить висновки та рекомендації щодо посилення ролі й участі жінок у політичному житті.

Розраховано на експертів, політиків, науковців, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, широке коло громадськості.

ISBN 978-966-2276-82-4

УДК 324:316.346.2(477)
ББК 67.99(2)05(4УКР)
Г 34